

Universiteit Utrecht
Master Kinder- en Jeugdpsychologie

Gewenst en ongewenst nonverbaal gedrag en depressie bij adolescenten

Een observatieonderzoek naar affectieve betrokkenheid en negatief gedrag vertoond door een volwassen gesprekspartner in gesprek met klinisch depressieve en niet depressieve adolescenten

Leonie Kruijt, 0248509
30-06-2008

Eerste beoordelaar: Yolanda van Beek
Tweede beoordelaar: Liesbeth Aleva

Voorwoord

Bij deze willen we Yolanda van Beek bedanken voor de begeleiding van onze masterthesis. Tijdens het proces heeft zij met ons meegedacht, waardoor onze scriptie zijn uiteindelijke vorm heeft aangenomen. Ook willen wij de proefpersonen die aan ons onderzoek meegewerkt hebben, bedanken voor hun inzet. Ten slotte bedanken we onze medestudenten, met wie we de data verzameld hebben.

Abstract

Backgrounds: The present study focuses on the possible link between gender specific nonverbal behaviors and depression in adolescence. For this purpose, age and gender differences in nonverbal behaviors were examined as well as possible differences between clinical depressed adolescents and non-depressed adolescents. Also it was examined whether adult conversation partners respond differently towards clinically depressed adolescents and non-depressed adolescents. Furthermore it was studied if there is a link between the degree of depression and displaying nonverbal behaviors by adolescents and their adult conversation partner.

Methods: This study consisted of observations of 13-20 year old female and male adolescents (n=58) and their adult conversation partners. Several non-verbal behaviors were observed: 'negative behavior' and 'positive other-oriented behavior'. 'Negative behavior' was defined as behaviour in which 'display rules' are violated. 'Positive other-oriented behavior' was defined as the degree in which persons are emotionally involved to their partner in conversation.

Results: Contrary to expectations, no significant age and gender effects were found on both positive and negative behavior. Only a trend was found that girls displayed more 'positive other-oriented behavior' than boys. As expected clinically depressive adolescents showed more 'negative behavior' and less 'positive other-oriented behavior'. No interactions between depression and gender were found. The adult conversation partner didn't show differences in negative behavior or positive other-oriented behavior during conversation with clinical depressed adolescents as compared to conversations with non-depressed adolescents. As expected, within the group of depressed adolescents there was a link between 'positive other-oriented behavior' and current level of depression. No such link was found for 'negative

behavior'. No correlations were found between the adult partner's behavior and current level of depression of the adolescent.

Conclusion: The results of this study indicate that clinically depressed adolescents show more 'negative behavior' and less 'positive other-oriented behavior' towards their partner in conversation, as predicted by the social skills deficit model. The study also shows that the more depressed an adolescent is, the less 'positive other-oriented behaviors' will be displayed. Although these behaviours did not result in less positive behavior in the adult partner in this laboratory condition, it should be examined how peers respond to the more negative nonverbal behavior of depressed adolescents in order to find out the possible consequences for developing relationships.

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord	1
Abstract	1
Inleiding	4
Methoden	14
<i>Onderzoekspopulatie</i>	<i>14</i>
<i>Meetinstrumenten</i>	<i>16</i>
<i>Werkwijze</i>	<i>22</i>
<i>Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid</i>	<i>22</i>
<i>Analyses</i>	<i>23</i>
Resultaten negatief gedrag	25
Resultaten affectieve betrokkenheid	27
Resultaten gesprekspartner	29
Discussie negatief gedrag	32
Discussie affectieve betrokkenheid	35
Discussie negatief gedrag en affectieve betrokkenheid gesprekspartner	37
Algemene discussie	40
Referenties	44
Bijlage 1 Ethogram negatief gedrag	49
Bijlage 2 Affectieve betrokkenheid	58
Bijlage 3 CDI	64
Bijlage 4 Achtergrondvragenlijst	71
Bijlage 5 Output negatief gedrag adolescent	83
Bijlage 6 Output affectieve betrokkenheid adolescent	85
Bijlage 7 Output negatief gedrag gesprekspartner	87
Bijlage 8 Output affectieve betrokkenheid gesprekspartner	89

Inleiding

Depressie is een veel voorkomende stoornis en neemt vanaf de tienerjaren toe (Hankin et al., 1998). Voor de adolescentie komt depressie bij jongens en meisjes ongeveer even vaak voor, maar tijdens de adolescentie, vanaf 14-jarige leeftijd, komt depressie bij meisjes vaker voor dan bij jongens (Nolen-Hoeksema, 1994). Wanneer er veel depressieve symptomen in ernstige mate aanwezig zijn, kan er sprake zijn van een klinische depressie. Dit kan vastgesteld worden aan de hand van de criteria van de DSM-IV-TR (APA, 2004). Dit verschil in het voorkomen van depressie bij jongens en meisjes is ook te zien bij een milde depressie: meisjes rond 16 jaar zijn over het algemeen vaker somber dan jongens rond die leeftijd (Nolen-Hoeksema, 1990; Petersen, Sarigiani, & Kennedy, 1991). Deze toename in depressieve symptomen tijdens de adolescentie komt zowel bij milde als bij klinische depressie voor (Hankin et al., 1998). Wanneer men weet waardoor meisjes vaker somber zijn dan jongens en waarom dit verschil vanaf 14-jarige leeftijd toeneemt, kan depressie beter voorkomen en behandeld worden.

In dit onderzoek zal worden gekeken naar het verband tussen depressie en sociaal gedrag. Uit onderzoek blijkt namelijk dat vooral voor meisjes in de adolescentie het hebben van intieme vriendschappen een belangrijke rol speelt (Erwin, 1993; Windle, 1994). Voor de adolescentie is het contact met leeftijdgenoten vooral om te spelen en tijdens de adolescentie gaat het elkaar vertrouwen een steeds belangrijkere rol spelen (Gray, 1999). Voor meisjes zijn intieme vriendschappen erg belangrijk voor de ontwikkeling van hun eigen identiteit en hun zelfbeeld (Kroger, 2000). Wanneer vriendschappen moeizaam verlopen, belemmert dit een positieve identiteitsontwikkeling en kan dit de kans op depressie verhogen (Nolan, Flynn, & Garber, 2003).

Wanneer adolescenten moeite hebben met het aangaan van intieme vriendschappen, zou dit verklaard kunnen worden door een tekort aan sociale vaardigheden (Buhrmester, 1990; Hymel, Rowden, & LeMare, 1990). Volgens het '*Social Skills Deficit Model*' (SSDM) staat namelijk de interactie van een persoon met zijn omgeving centraal in relatie tot depressie (Coyne, 1976; Gurtman, 1987). Het SSDM gaat ervan uit dat personen door een tekort aan sociale vaardigheden, zoals een afwijkende nonverbale communicatie, minder positieve reacties of zelfs afwijzing uit de omgeving ervaren, wat kan leiden tot een negatief zelfbeeld, eenzaamheid en

depressie (Segrin, 1992). Bovendien kan het zo zijn dat een depressie een negatieve invloed heeft op sociale vaardigheden, wat leidt tot meer negatieve reacties uit de omgeving (Gurtman, 1987). Hier zou sprake kunnen zijn van een elkaar versterkend proces.

Hoewel het SSDM geen ontwikkelingsmodel is, kan het wel nuttig zijn om sekse-effecten van depressie bij adolescenten te verklaren. Vanwege de toename van depressie tijdens de adolescentie en de sekseverschillen hierin, richt dit onderzoek zich op sociale vaardigheden die seksespecifiek en/of leeftijdspecifiek zijn. Volgens Van Beek, Van Dolderen en Dubas (2006) kan de verklaring mogelijk worden gezocht in veranderingen in het nonverbale gedrag van jongens en meisjes tijdens de adolescentie. Waarschijnlijk gaat er iets mis in de seksespecifieke ontwikkeling van dit gedrag: nonverbaal gedrag is namelijk verschillend tussen mannen en vrouwen. Deze veranderingen in het nonverbale gedrag kunnen verklaard worden aan de hand van gedragsregels, de zogenaamde 'display rules' (De Paulo, 1992; Hall, 1984). Deze regels schrijven voor dat vrouwen attenter, vriendelijker en meer 'other-oriented' moeten zijn dan mannen (DePaulo, 1992; Hall, 1984, 1987; LaFrance & Hecht, 1999).

De ontwikkeling van het nonverbale gedrag hangt samen met de leeftijd. Van jongs af aan zijn er al gedragsregels om het nonverbale gedrag te reguleren en om aan te geven welk gedrag wel en niet wordt geaccepteerd in een interactie. Tussen het vierde en het tiende levensjaar groeit het besef dat 'display rules' de emotionele expressie beïnvloeden (Saarni & Weber, 1999). Kinderen gebruiken gaandeweg steeds meer de 'display rules' om hun nonverbale gedrag te reguleren (Rotenberg & Eisenberg, 1997). Vóór de adolescentie zijn er nog weinig gedragsverschillen tussen jongens en meisjes, maar tijdens de adolescentie worden de 'display rules' steeds meer seksespecifiek. Hierdoor ontstaat er een groter verschil in het nonverbale gedrag tussen jongens en meisjes, waardoor zowel jongens als meisjes zich steeds meer gaan houden aan deze seksespecifieke regels. Meisjes zullen zich steeds vrouwelijker gaan gedragen, jongens steeds mannelijker (DePaulo, 1992; van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006): meisjes kijken vanaf jonge leeftijd al meer aan dan jongens en dit verschil wordt groter naarmate de leeftijd toeneemt (Hall, 1984). Ook kijken meisjes de ander meer aan tijdens praten en tijdens luisteren dan jongens (Ashear & Snortum, 1971, Podrouzek & Furrow, 1988; Van Beek et al., 2006). Op 8-jarige leeftijd komt 'backchannels' zelden voor, maar dit gedrag neemt vanaf deze leeftijd toe en meisjes

laten dit dan meer zien dan jongens (Dittman, 1972, Hess & Johnston, 1984; Van Beek et al., 2006).

Om geaccepteerd te worden door de omgeving is het belangrijk dat men zich steeds meer gaat gedragen volgens de seksespecifieke ‘display rules’. Dit houdt in dat van meisjes wordt verwacht dat ze meer betrokken zijn op de ander dan jongens en dat van jongens dit veel minder wordt verwacht. Als meisjes minder op de ander gericht zijn en dus een tekort hebben aan sociale vaardigheden, ervaren ze afwijzing vanuit de omgeving. Dit kan weer leiden tot depressie. Een mogelijke verklaring voor het sekseverschil van depressie tijdens de adolescentie is dan ook dat wanneer meisjes minder op de ander gericht zijn (dus minder ‘other-oriented gedrag’ vertonen) ze een groter risico lopen om een depressie te ontwikkelen dan jongens. Van Beek en collega’s (2006) vonden in hun onderzoek al dat de seksespecifieke ontwikkeling van het nonverbale gedrag een mogelijke verklaring kan zijn voor de ontwikkeling van sekseverschillen bij depressie in de adolescentie. Zij vonden dat mild depressieve kinderen, vooral meisjes, minder ‘other-oriented’ gedrag vertoonden. In het onderzoek van Doremalen en Muntendam (2006) komt dit verschil niet naar voren. Dit kan veroorzaakt worden doordat in het onderzoek van Doremalen en Muntendam (2006) de gesprekspartner een volwassene was en in het onderzoek van Van Beek en collega’s (2006) een puber.

In het huidige onderzoek zal specifiek gekeken worden of er verschil is in affectieve betrokkenheid en negatief gedrag bij klinisch depressieve en niet depressieve adolescenten. Onder affectieve betrokkenheid wordt de mate verstaan waarop mensen emotioneel betrokken zijn op elkaar, zoals of mensen het volume van hun stem op elkaar afstemmen en of ze inhoudelijk ingaan op wat er verteld wordt door de ander. Wanneer men niet op de ander betrokken is, kan men negatief gedrag laten zien. Bij negatief gedrag worden de ‘display rules’ overtreden. Negatief gedrag houdt dus in dat ongewenste gedragingen worden vertoond. Onder negatief gedrag worden gedragingen verstaan zoals tekenen van verveling, desinteresse en ongemak. Dit kan op vele manieren geuit worden, namelijk door middel van bewegingen, houdingen, gezicht en manier van spreken. Voorbeelden van negatief gedrag zijn in de ruimte kijken, kauwgom kauwen, onderuitgezakt zitten en met de benen wiebelen. Wat er bekend is van leeftijd en sekse verschillen in deze twee soorten van gedrag wordt in de volgende alinea’s beschreven.

De eerste onderzoeksvraag is of er leeftijd en sekse effecten zijn in de ontwikkeling van negatief gedrag en affectieve betrokkenheid. Negatief gedrag wordt door meisjes relatief weinig vertoond tijdens een interactie; wanneer jongens negatief gedrag vertonen wordt dit minder als een overtreding gezien (Vrugt, 1983). Uit onderzoek van Jansen (2007) blijkt dat jongens significant vaker negatieve gedragingen, zoals een negatief gezicht, laten zien dan meisjes. Daarom wordt er een effect van sekse verwacht: negatief gedrag zal bij meisjes minder vaak voorkomen dan bij jongens. Jansen (2007) vond geen effect van leeftijd en daarom wordt in het huidige onderzoek geen hoofdeffect van leeftijd verwacht.

‘Other-oriented gedrag’ wordt voor meisjes steeds belangrijker in de adolescentie. De omgeving vraagt van meisjes om zich meer op interpersoonlijk en sociaal vlak te richten. Van hen wordt verwacht dat ze vaardiger zijn dan jongens in het bespreken van hun emoties en het tonen van betrokkenheid naar de ander. Dit is voor hen belangrijk om een soepel lopend gesprek te kunnen hebben. Meisjes richten zich bij interacties meer op het gevoel van samenzijn en jongens meer op de communicatie (Kimble & Musgrove, 1998; LaFrance & Hecht, 2000; Schaffer, 1996; Hrynchak & Fouts, 1998). Van jongens wordt tijdens de adolescentie zelfs verwacht dat ze betrokkenheid vermijden (Polce-Lynch, Myers, Killmartin, Forssmann-Falck, & Kliever, 1998; Pennebaker, 1995). Uit onderzoek (Van Beek et al, 2006, Doremalen & Muntendam, 2006, Jansen, 2007) bleek dat meisjes meer aankijken tijdens luisteren, meer lachen en meer ‘backchannels’ dan jongens. Aangezien affectieve betrokkenheid ook onderdeel uitmaakt van ‘other-oriented gedrag’ wordt eenzelfde sekse effect verwacht. Gerkema en Kostede (2007) vonden in een voorstudie al een trend dat meisjes meer affectieve betrokkenheid laten zien dan jongens. In dit onderzoek, dat specifiek inging op affectieve betrokkenheid, werd verder gevonden dat oudere adolescenten meer affectieve betrokkenheid laten zien dan jongere adolescenten. Daarom wordt in het huidige onderzoek een zelfde leeftijdseffect verwacht voor affectieve betrokkenheid.

Een tweede onderzoeksvraag is of er bij klinisch depressieve adolescenten en niet depressieve adolescenten verschil is in het tonen van negatief gedrag en affectieve betrokkenheid. Aangezien, volgens het SSDM, depressieve personen in vergelijking met controlepersonen een tekort hebben aan sociale vaardigheden, wordt er een verschil verwacht tussen klinisch depressieve adolescenten en niet depressieve adolescenten in het uiten van negatief gedrag en in het tonen van affectieve

betrokkenheid. Jansen (2007) vond in haar onderzoek naar negatief gedrag slechts een trend voor het effect van depressie, namelijk dat depressieve adolescenten meer overtredingen laten zien dan niet depressieve adolescenten. De onderzoekspopulatie van Jansen (2007) was echter geen klinisch depressieve, maar een mild depressieve populatie. Daarom is de verwachting dat er in het huidig onderzoek, waarin een groep klinisch depressieve adolescenten wordt meegenomen, een hoofdeffect van depressie wordt gevonden op negatief gedrag. Verder werd door Jansen (2007) gevonden dat mild depressieve meisjes meer overtredingen van de 'display rules' lieten zien dan niet depressieve meisjes. Dit verschil werd niet gevonden voor jongens. Daarom is de verwachting dat ook bij de huidige klinische groep een depressie x sekse effect gevonden zal worden.

Eerder onderzoek naar de relatie tussen depressie en affectieve betrokkenheid is nog niet uitgevoerd. In het kader van het SSDM is er al wel eerder onderzoek gedaan naar de relatie tussen affectieve betrokkenheid en populariteit en naar de relatie tussen 'other-oriented gedrag' ('backchannels', glimlachen en aankijken) en depressie. Uit onderzoek blijkt dat zowel depressieve kinderen als volwassenen tijdens het communiceren minder aankijken (Bouhuys & Albersnagel, 1992, Kadzin, Sherick, Esveldt-Dawson & Rancurello, 1985). Ook gebruiken beiden minder 'backchannels' en lachen minder (Kadzin et al., 1985). Van Beek en collega's (2006) hebben een significant effect van depressie gevonden op 'backchannels'. Aangezien ook affectieve betrokkenheid onder 'other-oriented gedrag' valt, is de verwachting dat er een hoofdeffect van depressie gevonden zal worden: depressieve adolescenten zullen minder affectieve betrokkenheid tonen dan niet depressieve adolescenten. Verder werd door Van Beek en collega's (2006) gevonden dat depressieve meisjes significant minder aankijken tijdens luisteren dan niet depressieve meisjes. Dit werd niet gevonden voor jongens. In huidig onderzoek is de verwachting dat er een depressie x sekse effect wordt gevonden: depressieve meisjes zullen minder affectieve betrokkenheid tonen dan niet depressieve meisjes. Dit verschil wordt waarschijnlijk niet gevonden voor jongens.

De derde onderzoeksvraag is of er verschillen zijn in het nonverbale gedrag van de gesprekspartner wanneer hij of zij communiceert met klinisch depressieve of niet depressieve personen. Immers, wanneer klinisch depressieve personen suboptimale nonverbale vaardigheden hebben, kan dit volgens het SSDM tot afwijzing leiden door de gesprekspartner. Uit onderzoek van Jansen (2007) bleek

inderdaad dat de gesprekspartner meer negatief gedrag laat zien tegenover mild depressieve dan tegenover niet depressieve adolescenten. In dat onderzoek was de gesprekspartner echter geen volwassene. In het huidige onderzoek wordt verwacht dat het effect op negatief gedrag van de volwassen gesprekspartner waarschijnlijk minder groot, of zelfs afwezig zal zijn. Aangezien de gesprekspartner sociaalvaardig is, zal deze het gesprek op een positieve manier laten verlopen en zal dus niet zomaar de 'display rules' overtreden door negatief gedrag te laten zien. Om deze zelfde reden worden er geen depressie of depressie x sekse effecten verwacht op het gedrag van de volwassen proefleider.

Uit een studie waarbij een psychiater de gesprekspartner was, bleek dat een psychiater tegen depressieve adolescenten minder spreekt en meer 'backchannelt' dan tegen niet depressieve adolescenten (Bouhuys & Hoofdakker, 1991; Geerts, Bouhuys & Hoofdakker, 1995). Ook spreken partners minder tegen hun depressieve partner (Hale, Jansen, Bouhuys, Jenner & Hoofdakker, 1997). Doremalen en Muntendam (2006) vonden in hun onderzoek, waarin zij gebruik maakten van dezelfde populatie als in het huidige onderzoek, dat volwassen gesprekspartners minder aankijken tijdens praten in gesprek met depressieve dan met niet depressieve adolescenten. Het lijkt er dus op dat volwassen gesprekspartners het gedrag van de adolescent spiegelen. Ook is in verschillende onderzoeken met volwassen gesprekspartners gevonden dat de gesprekspartner van een depressieve persoon minder tevreden is over het verloop van de interactie dan de gesprekspartner van een niet depressieve persoon (Coyne, 1976; Strack & Coyne, 1983; Hammen & Peters, 1978; Gotlib & Beatty, 1985). Dit werd ook gevonden bij pubers die gesprekken met mild-depressieve leeftijdgenoten als minder positief beschreven dan gesprekken met niet depressieve leeftijdgenoten (Jansen, 2007). Het is dus ook mogelijk dat door deze verminderde tevredenheid de volwassen gesprekspartner minder 'other-oriented gedrag' laat zien. Uitgaande van alle voorgaande onderzoeken naar other-oriented nonverbaal gedrag van de gesprekspartner in gesprek met depressieve personen, is de verwachting dat de volwassen gesprekspartner in het huidige onderzoek minder affectieve betrokkenheid zal tonen in gesprek met depressieve adolescenten dan in gesprek met niet depressieve adolescenten. Zoals eerder beschreven zullen depressieve meisjes minder affectieve betrokkenheid tonen dan niet depressieve meisjes en dit verschil wordt niet verwacht bij jongens. Aangezien de gesprekspartner het gedrag van de adolescent spiegelt en minder tevreden zal zijn in gesprek met depressieve meisjes, is de verwachting dat de

gesprekspartner minder affectief betrokken zal zijn in gesprek met depressieve meisjes dan in gesprek met niet depressieve meisjes en dat dit verschil in het gedrag van de gesprekspartner niet wordt gevonden tussen niet depressieve en depressieve jongens.

Naast dat er gekeken wordt naar het verschil tussen niet depressieve adolescenten en depressieve adolescenten in het vertonen van nonverbaal gedrag zal in dit onderzoek ook worden bestudeerd of binnen de depressieve groep de mate van depressie van invloed is op de mate van affectieve betrokkenheid en negatief gedrag van de adolescent. Het vertonen van minder nonverbale vaardigheden lijkt een eigenschap te zijn die al bestaat voordat iemand depressief wordt, tijdens de depressie aanwezig is en ook blijft bestaan nadat iemand depressief is geweest ('trait'). Beevers, Rohde, Stice en Nolen-Hoeksema (2007) vonden namelijk dat sociale aanpassing voorafgaand aan de depressieve episode minder was dan bij de controlegroep. In het jaar dat de depressieve episode plaatsvond, werd de sociale aanpassing nog minder en ging daarna weer terug naar het niveau voorafgaand aan de depressieve episode. Er zijn dus ook aanwijzingen voor een 'state' effect, aangezien de sociale aanpassing nog slechter werd ten tijde van de depressieve episode. Daarom is de verwachting dat naarmate de depressieve symptomen ernstiger worden, het nonverbale gedrag slechter wordt. Daarom zal onderzocht worden of er een samenhang is tussen de mate van depressie en de mate van affectieve betrokkenheid en negatief gedrag binnen de depressieve groep. Dit was mogelijk omdat de CDI-score ook is gemeten op het moment dat het gesprek heeft plaatsgevonden met de depressieve adolescent. De verwachting is dat naarmate adolescenten depressiever zijn, ze vervolgens nog minder affectieve betrokkenheid en meer negatief gedrag gaan vertonen. Van de partner wordt verwacht dat deze minder affectieve betrokkenheid zal tonen naarmate de adolescent depressiever is. Dit is de verwachting aangezien volgens het SSDM suboptimale nonverbale vaardigheden leiden tot minder positieve bekrachtiging door de gesprekspartner. Als de adolescent depressiever is, zal deze nog minder optimaal gedrag laten zien en dit leidt tot nog minder positief reacties van de gesprekspartner: de gesprekspartner zal minder affectieve betrokkenheid tonen. De verwachting is dat de mate van negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner niet toeneemt bij toenemende mate van depressie, aangezien de gesprekspartner sociaal vaardig is en de 'display rules' niet zomaar zal overtreden.

Samenvattend proberen we in dit onderzoek de volgende vragen te beantwoorden:

1. *Zijn er leeftijd en sekse effecten in de ontwikkeling van 'negatief gedrag' en affectieve betrokkenheid?*

De verwachting is dat negatief gedrag bij meisjes minder vaak zal voorkomen dan bij jongens. Verder wordt er geen effect van leeftijd verwacht.

Wat betreft affectieve betrokkenheid wordt een effect van sekse verwacht: meisjes zullen dit meer tonen dan jongens. Verder wordt er een effect van leeftijd verwacht: van oudere adolescenten wordt namelijk meer affectieve betrokkenheid verwacht dan van jongere adolescenten.

2. *Is er een verschil in negatief gedrag en affectieve betrokkenheid tussen een klinisch depressieve adolescent en een niet depressieve adolescent? Als dit zo is, hangt dit dan af van het geslacht van de adolescent?*

In het huidige onderzoek wordt voor negatief gedrag een effect van depressie verwacht: depressieve adolescenten zullen meer negatief gedrag laten zien dan niet depressieve adolescenten. Ook wordt er een depressie x sekse effect verwacht: depressieve meisjes zullen meer negatief gedrag laten zien dan niet depressieve meisjes. Voor jongens wordt dit verschil niet verwacht.

Wat betreft affectieve betrokkenheid wordt een effect van depressie verwacht: depressieve adolescenten zullen minder affectieve betrokkenheid tonen dan niet depressieve adolescenten. Verder is de verwachting dat depressieve meisjes minder affectieve betrokkenheid zullen tonen dan niet depressieve meisjes en dat dit verschil niet of in mindere mate wordt gevonden bij jongens. Dit komt doordat niet depressieve jongens sowieso al weinig affectieve betrokkenheid vertonen. Er wordt een depressie x sekse effect verwacht.

3. *Is er een verschil in negatief gedrag en affectieve betrokkenheid door de gesprekspartner in gesprek met een klinisch depressieve adolescent in vergelijking met een niet depressieve adolescent? Als dit zo is, hangt dit dan af van het geslacht van de adolescent?*

De verwachting in het huidige onderzoek is dat er een effect van depressie wordt gevonden: de volwassen gesprekspartner zal niet of nauwelijks meer negatief gedrag

vertonen in gesprek met depressieve adolescenten dan in gesprek met niet depressieve adolescenten. Dit is de verwachting aangezien de gesprekspartner sociaal vaardig is en dus niet zomaar de 'display rules' zal overtreden door negatief gedrag te laten zien. Om deze zelfde reden worden er geen depressie x sekse effecten verwacht.

Wat betreft affectieve betrokkenheid wordt een effect van depressie verwacht: de volwassen gesprekspartner zal minder affectieve betrokkenheid tonen in gesprek met depressieve adolescenten dan in gesprek met niet depressieve adolescenten. Verder wordt een effect van sekse verwacht: de volwassen gesprekspartner zal minder affectief betrokken zijn in gesprek met depressieve meisjes dan in gesprek met niet depressieve meisjes. Dit verschil wordt niet verwacht wanneer de volwassen gesprekspartner in gesprek is met depressieve en niet depressieve jongens.

4. Is de mate van depressie van invloed op affectieve betrokkenheid en negatief gedrag van een adolescent?

De verwachting is dat naarmate adolescenten depressiever zijn, ze vervolgens nog minder affectieve betrokkenheid en meer negatief gedrag gaan vertonen. Van de partner wordt verwacht dat deze naarmate de adolescent depressiever is, minder affectieve betrokkenheid zal tonen. De verwachting is dat de mate van negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner niet of nauwelijks toeneemt, aangezien de gesprekspartner sociaal vaardig is en de 'display rules' niet zomaar zal overtreden.

Om praktische redenen worden de onderzoeksvragen als volgt opgesplitst:

Deel 1:

- Zijn er effecten van sekse en leeftijd op negatief gedrag?
- Zijn er effecten van depressie en depressie x sekse op negatief gedrag?
- Is er een samenhang tussen de mate van depressie en het vertonen van negatief gedrag door de adolescent?

Dit deel zal beantwoord worden door Gerriët Hofman

Deel 2:

- Zijn er effecten van sekse en leeftijd op affectieve betrokkenheid?
- Zijn er effecten van depressie en depressie x sekse op affectieve betrokkenheid?
- Is er een samenhang tussen de mate van depressie en het vertonen van affectieve betrokkenheid door de adolescent?

Dit deel zal beantwoord worden door Else Marie Mulder

Deel 3:

- Zijn er effecten van depressie en depressie x sekse op negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner?
- Is er een samenhang tussen de mate van depressie van de adolescent en het vertonen van negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner?
- Zijn er effecten van depressie en depressie x sekse op affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner?
- Is er een samenhang tussen de mate van depressie van de adolescent en het vertonen van affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner?

Dit deel zal beantwoord worden door Leonie Kruijt

Methoden

Onderzoekspopulatie

Aan dit onderzoek hebben 58 adolescenten deelgenomen. De totale groep proefpersonen bestaat uit een groep klinisch depressieve adolescenten (n=27) en een controlegroep van niet depressieve adolescenten (n=31). De leeftijd van de totale groep varieert van 13 tot 20 jaar.

De klinisch depressieve groep bestaat uit 15 meisjes en 12 jongens. Deze groep bestaat enerzijds uit adolescenten die in behandeling zijn (geweest) bij het Universitair Medische Centrum (UMC) (n=20) en anderzijds uit adolescenten (n=7) die onderwijs volgden op de middelbare school. De controlegroep bestaat uit 16 meisjes en 15 jongens.

De gemiddelden en standaardafwijkingen van leeftijd en CDI-score zijn te zien in Tabel 1.

Tabel 1: De gemiddelde leeftijd en CDI scores van de proefpersonen

type proefpersoon	Aantal (N)	Gemiddelde leeftijd	St. Dev. Leeftijd	Gemiddelde CDI score	St. Dev. CDI score
meisjes controle	16	16.56	1.83	3.69	3.61
meisjes depressief	15	17.11	1.77	18.97	8.11
jongens controle	15	16.27	2.01	3.87	2.97
jongens depressief	12	15.68	1.55	19.00	8.80
Totaal/gemiddeld	58	16.44	1.83	10.85	9.76

Klinische groep

De proefpersonen die afkomstig zijn uit het UMC zijn geselecteerd op basis van een DSM-IV diagnose depressie of andere psychiatrische klachten waarbij depressieve klachten een bepalende rol spelen. Daarnaast werd op basis van een cut-off score van ≥ 19 op de Nederlandstalige versie (Leuven & Van Beek, 2000) van de Children's Depression Inventory (CDI, Kovacs, 1992) geselecteerd of de proefpersoon geschikt was om mee te doen aan het onderzoek. Wanneer proefpersonen wel een DSM-IV classificatie depressie of dysthyme stoornis kregen, maar een score van < 19 en > 13 hadden, was het oordeel van de psychiater over de adolescent doorslaggevend voor

deelname aan het onderzoek. Bij een groot aantal (n=28) proefpersonen is sprake van een comorbiditeit, met name met een angststoornis, stoornis van Asperger, anorexia, ODD, PDD-NOS, ADHD en met ouder-kind problemen.¹

Van de 20 klinisch depressieve proefpersonen heeft een aantal (n=16) in het verleden mee gedaan aan eerder onderzoek naar nonverbale communicatie en depressie. Gesprekken met deze adolescenten zijn op videobanden opgenomen en deze zijn in het huidig onderzoek gebruikt voor observatieonderzoek. De overige proefpersonen (n=4) uit het UMC zijn dit jaar geworven voor het onderzoek.

Om te onderzoeken of er bij deze klinisch depressieve groep sprake was van probleemgedrag op internaliserend en angstig/depressief gedrag is gebruik gemaakt van de Child Behavior Checklist (CBCL), Teacher Reform Form (TRF) en Youth Self Report (YSR). Op deze gedragsvragenlijsten valt een T-score van 63 of hoger in het subklinische en vanaf 67 in het klinische gebied. Proefpersonen scoren op de schalen internaliserend gedrag en angstig/depressief gedrag (n=25) in het subklinische of klinische gebied.

De depressieve proefpersonen uit de schoolpopulatie (n=7) hadden een CDI-score van 19 of hoger. Bovendien speelden de scores op de internaliserende schalen van de Nijmeegse Problemen Vragenlijst (NPBL- Research version; Scholte, Vermulst, & De Bruyn, 2001), vergelijkbaar met de schalen over internaliserend gedrag van de Child Behavior Check List, een belangrijke rol. Gebleken is dat de depressieve adolescenten uit de schoolpopulatie significant hoger scoorden op de schalen “teruggetrokkenheid” en “angst” dan de controlegroep (teruggetrokkenheid; $M_{\text{klinischeschoolpopulatie}} = 17.80$ (SD = 3.56) en $M_{\text{controlegroep}} = 9.04$ (SD = 2.48), $F(12,18)$, $p = .000$ en angst; $M_{\text{klinischeschoolpopulatie}} = 16.20$ (SD = 3.49) en $M_{\text{controlegroep}} = 9.04$ (SD = 3.57), $F(11,19)$, $p = .005$). Bovendien rapporteerde de klinische schoolpopulatie verschillende problemen op de achtergrondvragenlijst. Op deze achtergrondvragenlijsten gaven 4 proefpersonen aan dat er sprake was van depressieve klachten. Bij 2 proefpersonen was er sprake van sociale problemen of ernstige problemen in de directe omgeving. Ook kwam er bij 1 persoon ziekte in de

¹ Officieel worden personen met de stoornis van Asperger en PDD-NOS uitgesloten van dit onderzoek. In huidig onderzoek zijn 3 proefpersonen met een dergelijke stoornis wel meegenomen in de analyses. Deze nadere classificaties zijn echter gemaakt na verder onderzoek en was ten tijde van dit onderzoek nog bekend. Er moet daarom in vervolgonderzoek nog onderzocht worden of deze proefpersonen invloed hebben op de onderzoeksresultaten.

familie voor wat hem/haar erg geraakt heeft. Op grond van het geheel van deze gegevens zijn deze 7 proefpersonen meegenomen in het onderzoek.

Controlegroep

De controlegroep bestaat voor het grootste gedeelte uit proefpersonen (n=24) die in het verleden hebben meegedaan aan onderzoek naar depressie en nonverbale communicatie. Deze groep heeft een relatief lage score op de CDI, namelijk < 8. Gesprekken met deze personen zijn op videobanden opgenomen en deze zijn gebruikt bij het observatieonderzoek. Een aantal proefpersonen (n=7) is door de onderzoekers benaderd met de vraag of zij mee willen werken aan het onderzoek. Deze proefpersonen hadden ook een CDI score van < 8. Daarnaast hebben allen een lage score op NPBL en worden er geen psychische problemen vermeld op de achtergrondvragenlijst.

Concluderend kan gesteld worden dat er in de klinisch depressieve groep duidelijk sprake is van depressieve klachten en dat er in de controlegroep geen sprake van is.

Meetinstrumenten

Child Depression Inventory

De mate van depressie is bepaald door de adolescent een vragenlijst in te laten vullen: de Children Depression Inventory (CDI) van Kovacs (1992). Voor de volledige vragenlijst wordt verwezen naar bijlage 3. Met deze vragenlijst kunnen de depressieve gevoelens van kinderen van 8 tot 18 jaar bepaald worden. De vragenlijst bestaat uit 42 vragen, waarvan uiteindelijk 26 originele CDI-vragen gebruikt zijn. Een vraag over zelfmoord is vervangen door 2 mildere vragen over de dood. Elk van deze 28 items bevat drie stellingen: een stelling die geen problemen en geen depressie uitdrukt, een stelling die lichte problemen en lichte depressie uitdrukt en een stelling die duidelijke problemen en duidelijke depressie uitdrukt. Een voorbeeld van enkele vragen:

- Ik heb nooit plezier op school (score 2)
- Ik heb af en toe plezier op school (score 1)
- Ik heb vaak plezier op school (score 0)

Uit voorgaand onderzoek blijkt dat deze wijze van het meten van depressie betrouwbaar is met een Cronbach's alpha van 0.81 (Van Beek et al., 2006).

Bij de klinisch depressieve adolescenten uit het UMC is de CDI afgenomen toen zij in behandeling kwamen (meting 0) en toen zij voor het onderzoek op de Universiteit Utrecht kwamen (meting 1). Dit is gedaan om te kunnen beoordelen hoe de mate van depressie was ten tijde van de behandeling en ten tijde van het onderzoek.

Achtergrondvragenlijst

Met de Achtergrondvragenlijst zijn lichamelijke en psychische klachten uitgevraagd. Voor een volledige beschrijving van de vragenlijst wordt verwezen naar bijlage 4. De vragenlijst gaat onder andere in op vragen naar ingrijpende levensgebeurtenissen en psychische klachten. Er wordt uitgevraagd wat er voor klachten en gebeurtenissen zijn geweest in het leven van de adolescent, wie de klachten heeft (de adolescent zelf of familieleden) en hoe erg deze klachten en gebeurtenissen de adolescent geraakt hebben. De vragen zijn onderverdeeld in verschillende categorievragen en in ja/nee vragen. Een voorbeeldvraag uit de Achtergrondvragenlijst:

In de volgende vragen willen we graag weten of er iets heel naars gebeurd is met jou, je familie of vrienden, wat nare gevolgen voor jou heeft gehad.

- a. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij één van je ouders of broers/zussen?

nee ja, namelijk (wat?)

.....

(bij wie?).....toen ikjaar
oud was.

- b. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij verdere familieleden?

nee ja, namelijk (wat?)

.....

(bij wie?).....toen ikjaar oud was.

- c. Heb je andere ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt? (denk bijvoorbeeld aan echtscheiding, immigratie, iets heel naars met vrienden)

nee ja, namelijk (wat?)

.....

(bij wie?).....toen ikjaar oud was.

- d. Als je wat ergs hebt meegemaakt, hoe erg was je hierdoor geraakt?
Ik was hier (*aankruisen wat van toepassing is*):
- een beetje door geraakt
 - nogal door geraakt
 - heel erg door geraakt

Nijmeegse Problemen Vragenlijst

De Nijmegen Problem Behavior List (NPBL-Research version; Scholte, Vermulst, & De Bruyn, 2001) is vergelijkbaar met de YSR. Deze vragenlijst meet zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Voor dit onderzoek is alleen de schaal internaliserend probleemgedrag gebruikt. De schaal internaliserend gedrag bestaat uit 5 items, die zijn geformuleerd op basis van hun toepasbaarheid op een subklinische populatie. De items worden door de adolescent beoordeeld op een vijfpuntsschaal (1 = klopt erg slecht tot 5 = klopt erg goed). Gebleken is dat deze wijze van het meten van internaliserend probleemgedrag betrouwbaar is ($\alpha = .58$). Voorbeelden van items:

- “Deze persoon is liever alleen dan met andere mensen” (Teruggetrokken gedrag)
- “Deze persoon voelt zich verdrietig, ongelukkig” (Depressief gedrag)

Gesprekken

De adolescenten hebben een gesprek van minstens 10 minuten met een volwassen proefleider: dit wordt opgenomen op video. Aan de proefpersoon wordt verteld dat dit onderzoek gaat over het omgaan met leeftijdgenoten. De proefleider introduceert zowel (verzonnen) negatieve als positieve ervaringen met leeftijdgenoten. Daarna wordt gevraagd of de adolescent dit herkent en welke ervaringen hij/zij heeft in het omgaan met leeftijdgenoten. Voorbeelden van negatieve en positieve ervaringen zijn:

Negatief:

- Onterecht de schuld ergens van krijgen (maar niet willen klikken)
- Geheim doorverteld
- Vriend(in) die tegen je liegt (of met ander afspreekt maar dat niet vertelt)
- Voor gek gezet, bijv. door dat vriend(in) verklapt dat je iemand leuk vindt

- Buitengesloten worden (anderen spreken af en jij wordt niet gevraagd)
- Niet sportief gedrag (bijv. ander beweert dat bal uit was, terwijl dat helemaal niet zo was, waardoor jij verliest)

Positief:

- Elkaar alleen maar aan hoeven kijken om te weten wat de ander denkt
- Precies hetzelfde leuk vinden, of precies dezelfde dingen zeggen, belangrijk vinden etc.
- Samen lachbui, slappe lach, zelfde humor
- Samen sporten en daarvan genieten, groepsgevoel

De observaties

Onder negatief gedrag worden gedragingen verstaan zoals tekenen van verveling, desinteresse en ongemak. Dit kan op vele manieren geuit worden, onder andere door middel van bewegingen, houdingen, en manier van spreken. Voorbeelden van negatief gedrag zijn: in de ruimte kijken, kauwgom kauwen, onderuitgezakt zitten en met de benen wiebelen. Negatieve gedragingen zijn vaak van korte duur. Het oorspronkelijke ethogram voor het negatieve gedrag is ontwikkeld door Markusse en Mone (2004) en is vervolgens aangepast door Oskam en van der Wal (2006). In dit onderzoek is deze laatste versie gebruikt. Zie bijlage 1 voor een beschrijving van deze schaal.

De verschillende negatieve gedragingen zijn gemeten op een vijfpuntsschaal, behalve het gedrag Monotoon Spreken, dat werd gemeten door middel van een driepuntsschaal. Een voorbeeld van negatief gedrag is de categorie onrustig gezicht met de bijbehorende gedragingen, zoals hieronder te zien is.

Cluster	Gedragingen	Schaal
Onrustig gezicht	1. Lippen over elkaar wrijven	1. 0-2 keer/ minder dan 10% van de tijd
	2. Bijten op lippen	2. 3-4 keer/ 10% tot 20% van de tijd
	3. Bijten op wangen	3. 5-7 keer/ 20% tot 40% van de tijd
	4. Mondhoeken naar achteren	4. 8-10 keer/ 40% tot

		60%5 van de tijd 5. 11 keer en vaker/ 60% en vaker van de tijd
--	--	--

Voor de volledige schaal van negatief gedrag wordt verwezen naar bijlage 1, waar tevens wordt beschreven hoe dit gedrag gescoord wordt.

De opnames van de gesprekken zijn meerdere keren bekeken om alle gedragingen te kunnen scoren. In de analyses zijn categorieën meegenomen waarin voldoende variatie was. Zoals verwacht kwamen elk van de negatieve gedragingen bij de meeste participanten niet of weinig voor, wat bevestigt dat het gedragingen zijn die onwenselijk zijn. De volgende negatieve gedragingen zijn voor de proefpersonen bij elkaar opgeteld tot de variabele negatief gedrag totaal (zie voor meer informatie hierover het statistiek gedeelte):

- Onrustig Gezicht
- Negatieve gezichtsuitdrukking
- Grote Bewegingen
- Kleine bewegingen
- Verveelde Handelingen
- Ongemakkelijke houding

De proefleider vertoonde bij de gedragingen ‘negatieve gezichtsuitdrukking’ en ‘verveelde handelingen’ geen variatie en zijn deze niet meegenomen in de analyses. Daarom zijn uiteindelijk de volgende negatieve gedragingen voor de proefleider bij elkaar opgeteld tot de variabele negatief gedrag totaal:

- Onrustig gezicht
- Grote bewegingen
- Kleine bewegingen
- Ongemakkelijke houding

Tijdens dit onderzoek is ook gekeken naar de mate van affectieve betrokkenheid. Ook hiervoor is gebruik gemaakt van de video-opnames. Gerkema en Kosstede (2007) deden al eerder onderzoek naar affectieve betrokkenheid. In het huidige onderzoek zijn de observatieschalen voor affectieve betrokkenheid aangepast, aangezien de verwachting was dat een kind als gesprekspartner gedragingen in meer of mindere mate zal laten zien dan een volwassen gesprekspartner. Zie bijlage 2 voor

een complete beschrijving van de schaal en de aanpassingen die gedaan zijn. Ook zijn een aantal gedragingen vervallen, omdat bleek dat die bij een gesprek tussen een adolescent en de volwassen gesprekspartner niet of nauwelijks voorkwamen. De gedragingen die tijdens dit onderzoek zijn geobserveerd, zijn:

- Levendigheid van de spraak
- Volume spraak
- Volume dyade
- Onderbrekingen
- Inhoudelijke en emotionele afstemming op elkaar
- Spreektijd
- Vragen stellen

In het huidige onderzoek zijn de variabelen ‘stiltes opvangen’ en ‘stiltes laten vallen’, vervallen. Hiervoor is gekozen, omdat tijdens het betrouwbaar worden bleek dat de volwassen proefleider ervoor zorgde dat er nooit stiltes vielen bij de proefpersoon en de proefleider zelf ook geen stiltes liet vallen. Hierdoor was het ook niet mogelijk voor de proefpersoon om stiltes op te vangen.

Uiteindelijk viel tijdens het betrouwbaar worden de variabele ‘volume spraak’ en de variabele ‘spreektijd’ nog uit bij de proefleider, omdat daar niet voldoende variatie in voorkwam. Er is nog gekeken of de schaal ‘spreektijd’ van de proefleider, door de schaalverdeling aan te passen, wel meegenomen kon worden. Daarna bleek er echter nog niet voldoende variatie te zijn en daarom is deze variabele alsnog afgefallen. Bij de betrouwbaarheidsanalyse viel de variabele ‘onderbrekingen’ af, omdat zonder deze variabele de interne consistentie van de totale schaal veel hoger was. Dit is logisch aangezien het onderbreken van iemand eigenlijk negatief gedrag is en de rest van de gedragingen die onder affectieve betrokkenheid vallen juist positief zijn. Er bleek inderdaad een negatieve relatie te zijn tussen de categorie ‘onderbrekingen’ en de andere gedragingen die vielen onder de schaal affectieve betrokkenheid.

De totale variabele affectieve betrokkenheid omvatte bij de proefpersoon uiteindelijk de volgende variabelen.:

- volume dyade
- levendigheid spraak

- inhoudelijke en emotionele afstemming op elkaar
- volume spraak
- vragen stellen
- spreektijd

Zie bijlage 2 voor de inhoud van de variabelen. De interne consistentie van de totale schaal was .82.

De totale variabele affectieve betrokkenheid omvatte bij de proefleider de variabelen:

- volume dyade
- levendigheid spraak
- inhoudelijke en emotionele afstemming op elkaar

De interne consistentie van deze schaal was .62.

Werkwijze

Bij dit onderzoek werden gesprekken tussen twee personen geobserveerd. De proefpersoon was een controlepersoon of een klinisch depressieve persoon tussen de 12 en 18 jaar oud en de andere persoon was een volwassen gesprekspartner. Aan de proefpersonen werd verteld dat alleen de inhoud van het gesprek van belang was, zodat zij niet op de hoogte waren van het belang van hun nonverbale gedrag. Van de gesprekken zijn video-opnames gemaakt. De proefpersoon en de proefleider zaten op stoelen, die in een hoek van 90 graden naar elkaar gedraaid stonden. De videocamera's werden zodanig gericht, dat de gezichten van de proefpersoon en de gesprekspartner, wanneer zij recht op hun stoel zaten, recht van de voorkant te zien waren.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Voordat een observator mocht meedoen aan het onderzoek, moest eerst aan een minimale gemiddelde interbeoordelaarsbetrouwbaarheids-score voldaan worden. Deze score geeft aan in hoeverre de verschillende observatoren met elkaar overeenstemmen. Deze score is berekend op basis van 10 gesprekken. De proefpersonen waren zo gelijk mogelijk verdeeld over sekse, leeftijd en depressie.

Voor negatief gedrag varieerden de Kappa-scores voor negatief gedragingen van .69 tot .86. Voor affectieve betrokkenheid varieerden de scores tussen de .7 en de 1.

Analyses

Voordat de analyses zijn uitgevoerd, is van de totale schaal negatief gedrag en van de totale schaal affectieve betrokkenheid bepaald of de data normaal verdeeld zijn. Bij de variabele negatief gedrag bij de proefpersoon was er sprake van een hoge skewness en hoge kurtosis (respectievelijk 1.22 en 2.29). Voor deze variabele was er ook sprake van een hoge skewness en een juiste kurtosis bij de volwassen gesprekspartner (respectievelijk 1.24 en .65). De data zijn daarom 'square-root'-getransformeerd voordat ze zijn opgenomen in de analyses, waardoor een juiste skewness en kurtosis ontstond. Bij de proefpersoon was er vervolgens sprake van een skewness van .72 en een kurtosis van .48. Bij de proefleider was er vervolgens sprake van een skewness van 1.08 en een kurtosis van .17. Voor affectieve betrokkenheid waren de data zowel voor de proefpersoon als voor de volwassen gesprekspartner normaal verdeeld.

Voor de analyses van de effecten van leeftijd, sekse en depressie op negatief gedrag en affectieve betrokkenheid bij proefpersoon en volwassen gesprekspartner is gebruik gemaakt van ANCOVA. De onafhankelijke variabelen die in elke ANCOVA zijn gebruikt, zijn sekse en wel of niet depressief. Leeftijd werd in de analyses als covariaat meegenomen, omdat een onderverdeling in leeftijdsgroepen te kleine groepen zou opleveren. Bovendien waren de meeste participanten 16-18 jaar, en was er dus weinig spreiding. Leeftijd is toch als covariaat meegenomen, om het eventuele effect van leeftijd te kunnen onderzoeken, en omdat de groep meisjes iets ouder was dan de groep jongens.

Bij de eerste analyse werden er geen effecten van leeftijd en sekse gevonden op negatief gedrag en affectieve betrokkenheid binnen de totale groep. Aangezien in deze analyse ook de depressieve proefpersonen waren meegenomen, was dit geen goede afspiegeling van de normatieve groep. Daarom zijn dezelfde analyses nogmaals uitgevoerd binnen de controlegroep.

Om te kijken hoe de mate van depressie samenhangt met affectieve betrokkenheid en negatief gedrag bij de proefpersoon en volwassen gesprekspartner, is gebruik gemaakt van een one-tailed bivariate correlatiematrix (Pearson). De variabelen die meegenomen zijn in de correlatiematrix zijn:

- negatief gedrag en CDI score bij meting 1
- affectieve betrokkenheid en CDI score bij meting 1

Meting 1 was het moment waarop de proefpersonen een gesprek hadden met de volwassen gesprekspartner. Deze correlaties zijn uitgevoerd voor zowel de depressieve proefpersoon als de volwassen gesprekspartner in gesprek met de depressieve proefpersoon.

Resultaten negatief gedrag

Door Gerriët Hofman

Deel 1: Effecten van sekse, leeftijd & depressie op negatief gedrag

Om de effecten van sekse, leeftijd en depressie op negatief gedrag te bestuderen, is gebruik gemaakt van de ANCOVA. Deze analyse is uitgevoerd met als onafhankelijke variabelen: sekse (jongen of meisje) en depressie (klinische depressie en controle); leeftijd is meegenomen als covariaat en de variabele negatief gedrag (bestaande uit: negatief gezicht, grote bewegingen, verveelde handelingen, kleine bewegingen en ongemakkelijke houding) is meegenomen als afhankelijke variabele.

Er is geen significant effect van sekse gevonden op de schaal negatief gedrag: $F(1,57)=.95$, $p=.34$. De ene sekse laat niet significant meer negatieve gedragingen zien dan de andere sekse. Er is ook geen significant effect van leeftijd gevonden: $F(1,57)=.01$, $p=.94$. Naarmate adolescenten ouder worden, laten zij niet significant minder negatief gedrag zien.

De groep waarin de analyses van de normale ontwikkeling zijn uitgevoerd, is niet representatief: het aantal klinisch-depressieve proefpersonen in de populatie is hoger dan de normatieve (niet-depressieve) proefpersonen. Dit kan een vertekend beeld geven van de normale ontwikkeling. Daarom is een analyse binnen de controlegroep uitgevoerd van leeftijd en sekse op negatief gedrag. Er is binnen deze groep ook geen significant effect van leeftijd gevonden: $F(1,30)=1.98$, $p=.170$. Verder is er geen effect van sekse gevonden: $F(1,30)=.03$, $p=.86$.

Wat betreft de invloed van depressie op negatief gedrag, is er een significant effect van depressie gevonden: $F(1,57)=7.90$, $p < 0.01$. De bijbehorende gemiddelden zijn weergegeven in tabel 2. Het blijkt dat klinisch depressieve adolescenten significant meer negatieve gedragingen laten zien dan niet depressieve adolescenten.

Tabel 2: Verschillen in gemiddelden op negatief gedrag

Type proefpersoon		M	SD	N
Vrouw	depressief	2.97*	0.56	15
	niet-depressief	2.78	0.39	16
	totaal	2.87	0.48	31
Man	depressief	3.28*	0.60	12
	niet-depressief	2.74	0.41	15
	totaal	2.98	0.56	27
Totaal	depressief	3.11*	0.59	27
	niet-depressief	2.76	0.39	31
	totaal	2.92	0.52	58

* Significant verschil van < 0.05

Er is geen significant effect gevonden van depressie x sekse $F(1,57)=1.69$, $p = .20$. Het effect van depressie op negatief gedrag is voor de ene sekse niet groter dan voor de andere sekse.

Om te onderzoeken of de mate van depressie van invloed is op het vertonen van negatief gedrag is gebruik gemaakt van een one-tailed bivariate correlatiematrix (Pearson). De variabelen die zijn meegenomen in de correlatiematrix zijn negatief gedrag en CDI score bij meting 1. Er wordt geen correlatie gevonden tussen de mate van depressie en het negatieve gedrag dat vertoond wordt door de proefpersoon ($r = -.22$, $p=.26$). Er is geen sprake van outliers. De mate van depressie is niet van invloed op de hoeveelheid negatief gedrag dat vertoond wordt.

Samengevat is het verwachte sekseverschil op negatief gedrag niet gevonden. Jongens laten niet significant meer negatieve gedragingen zien dan meisjes. Dit is niet in overeenstemming met de hypothese. Daarnaast is er geen leeftijdsverschil gevonden. Dit is in overeenstemming met de hypothese dat er geen effect van leeftijd werd verwacht. Dat er een effect van depressie is gevonden, komt overeen met de hypothese dat klinisch depressieve adolescenten significant meer negatief gedrag vertonen dan niet depressieve adolescenten. Tegen de verwachting in is dit effect van depressie voor meisjes niet groter dan voor jongens. Ten slotte is de verwachte correlatie tussen de mate van depressie van de proefpersoon en het negatieve gedrag dat vertoond wordt door de proefpersoon niet gevonden.

Resultaten affectieve betrokkenheid

Door Else Marie Mulder

Deel 2: Effect van sekse, leeftijd & depressie op affectieve betrokkenheid

De ANCOVA is uitgevoerd met sekse (jongen of meisje) en depressie (klinische depressie en controle) als onafhankelijke variabelen; affectieve betrokkenheid totaal als afhankelijke variabele; leeftijd is in de analyse als covariaat meegenomen.

Bij de adolescenten is een hoofdeffect gevonden van depressie op affectieve betrokkenheid, $F(1, 50) = 4.86, p = .03$. Gemiddelde scores zijn te zien in tabel 3. Er kan dus gesteld worden dat depressieve adolescenten minder affectieve betrokkenheid vertonen dan niet depressieve adolescenten.

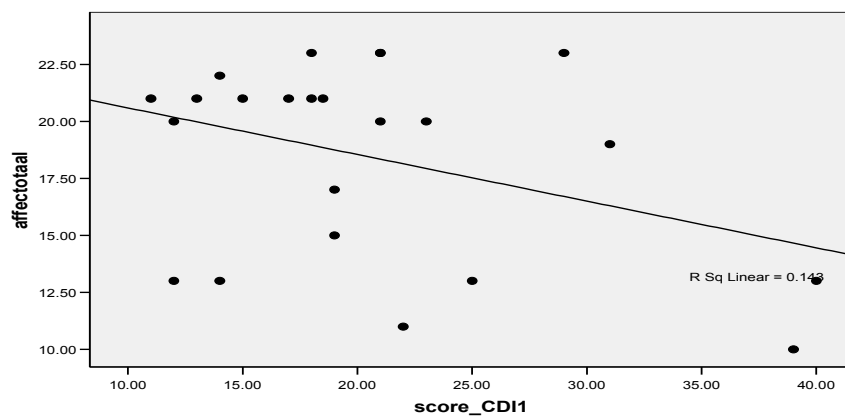
Tabel 3: Het effect van sekse en depressie op affectieve betrokkenheid totaal

Type proefpersoon		M	SD	N
Vrouw	depressief	19.50*	3.90	12
	niet-depressief	21.23	2.49	13
	totaal	20.40	3.29	25
Man	depressief	17.27*	4.54	11
	niet-depressief	19.80	3.59	15
	totaal	18.71	4.13	26
Totaal	depressief	18.44*	4.27	23
	niet-depressief	20.46	3.16	28
	totaal	19.55	3.80	51

Significant verschil van < 0.05

Verder is er een trend zichtbaar van sekse op affectieve betrokkenheid, $F(1,50) = 3.72, p = .06$. Meisjes vertonen meer affectieve betrokkenheid dan jongens. Zie figuur 3. Van leeftijd is geen effect gevonden, $F(1,50) = 1.34, p = .25$. Ook van depressie x sekse is geen effect gevonden, $F(1,50) = .22, p = .64$. Binnen de groep niet depressieve adolescenten is nog gekeken of er een effect is van leeftijd of sekse, maar dit bleek niet het geval te zijn.

Zoals in Figuur 1 te zien is, wordt een correlatie gevonden tussen de mate van depressie en de affectieve betrokkenheid die vertoond wordt door de proefpersoon ($r = -.38, p = .04$). Hieruit kan geconcludeerd worden dat hoe depressiever iemand is, hoe minder affectieve betrokkenheid deze persoon zal laten zien. Deze correlatie wordt echter sterk bepaald door 2 depressieve adolescenten. Om met meer zekerheid te kunnen zeggen hoe de mate van depressie het gedrag beïnvloedt, zal dit bij een grotere populatie onderzocht moeten worden.

Figuur 1: Correlatie affectieve betrokkenheid en mate depressie

Samengevat is het verwachte verschil gevonden, namelijk dat depressieve adolescenten minder affectieve betrokkenheid tonen dan niet depressieve adolescenten. Het verwachte depressie x sekse effect en het verwachte leeftijdeffect is niet gevonden. Wel is een trend gevonden van sekse, namelijk dat meisjes meer affectieve betrokkenheid vertonen dan jongens. De verwachte correlatie wordt ook gevonden, namelijk dat hoe depressiever iemand is, hoe minder affectieve betrokkenheid getoond wordt.

Resultaten gesprekspartner

Door Leonie Kruijt

Deel 3: Gedrag door de volwassen gesprekspartner tegenover een depressieve en een niet depressieve adolescent

Negatief gedrag

Het effect van depressie van de adolescent op het gedrag van de proefleider is bepaald door middel van een ANCOVA. In deze toets waren sekse (jongen en meisje) en depressie (klinisch of controle) de onafhankelijke variabelen. Leeftijd is als covariaat meegenomen. De variabele negatief gedrag (bestaande uit onrustig gezicht, grote bewegingen, kleine bewegingen, ongemakkelijke houding) is als afhankelijke variabele gebruikt. Er is geen significant effect gevonden van depressie: $F(1,57)=2.00$, $p=.16$. Dit betekent dat de gesprekspartner niet significant meer negatief gedrag laat zien naar depressieve dan naar niet depressieve adolescenten. Ook is er geen significant effect gevonden van depressie x sekse: $F(1, 57)=1.96$, $p=.17$. Dit betekent dat het effect van depressie op het vertonen van negatief gedrag door de gesprekspartner dus ook niet afhangt van de sekse van de adolescent. De gemiddelden en standaarddeviaties zijn weergegeven in tabel 4. Samengevat is er zoals de verwachting was geen effect van depressie en ook geen depressie x sekse effect gevonden.

Tabel 4: De verschillen in negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner

Type proefpersoon		M	SD	N
Vrouw	depressief	2.22	0.24	15
	niet-depressief	2.21	0.22	16
	totaal	2.21	0.23	31
Man	depressief	2.30	0.37	12
	niet-depressief	2.12	0.20	15
	totaal	2.20	0.30	27
Totaal	depressief	2.26	0.30	27
	niet-depressief	2.17	0.21	31
	totaal	2.21	0.26	58

Zoals verwacht wordt er geen correlatie gevonden tussen de mate van depressie van de proefpersoon en negatief gedrag vertoond door de volwassen gesprekspartner ($r=.10$, $p=.32$). Er was sprake van outliers, maar wanneer deze verwijderd werden, was er nog geen sprake van een significante correlatie. Dit betekent dat de mate van depressie van de adolescent niet van invloed is op de hoeveelheid negatief gedrag dat de gesprekspartner vertoont.

Affectieve betrokkenheid

Ook voor deze ANCOVA zijn sekse en depressie als onafhankelijke variabelen en leeftijd als covariaat meegenomen. De afhankelijke variabele is affectieve betrokkenheid (bestaande uit volume dyade, levendigheid expressie, kwaliteit dyade). Er wordt geen significant effect gevonden van depressie: $F(1, 50)=2.56$, $p=.12$. Dit betekent dat de gesprekspartner niet significant minder affectieve betrokkenheid laat zien naar depressieve dan naar niet depressieve adolescenten. Ook wordt er geen significant effect gevonden van depressie x sekse: $F(1, 50)=2.65$, $p=.11$. Dit betekent dat het effect van depressie op het tonen van affectieve betrokkenheid door de gesprekspartner dus ook niet afhangt van de sekse van de adolescent. De gemiddelden en standaarddeviaties staan in tabel 5. Samengevat wordt het verwachte verschil tussen depressieve en niet depressieve personen in affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner niet gevonden. Ook wordt het verwachte depressie x sekse effect niet gevonden.

Tabel 5: De verschillen in affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner

Type proefpersoon		M	SD	N
Vrouw	depressief	12.17	2.29	12
	niet-depressief	12.15	1.77	13
	totaal	12.16	1.99	25
Man	depressief	10.82	1.78	11
	niet-depressief	12.48	1.30	15
	totaal	11.77	1.70	26
Totaal	depressief	11.52	2.13	23
	niet-depressief	12.32	1.52	28
	totaal	11.96	1.84	51

Er wordt tegen de verwachting in geen correlatie gevonden tussen de mate van depressie van de proefpersoon en de affectieve betrokkenheid vertoond door de volwassen gesprekspartner ($r=.25$, $p=.12$). Er was geen sprake van outliers. Dit betekent dat de mate van depressie van de adolescent niet van invloed is op de hoeveelheid affectieve betrokkenheid dat de gesprekspartner vertoont.

Discussie negatief gedrag

Door Gerriët Hofman

De eerste vraag die gesteld is met betrekking tot negatief gedrag is of er sprake is van leeftijd -en sekseverschillen. In tegenstelling tot de verwachting is er geen sekseverschil gevonden op negatief gedrag. Dat er geen effect van sekse wordt gevonden, is in overeenstemming met de onderzoeken van Oskam en Van der Wal (2006) en Jansen (2007). Dat in huidig onderzoek dit effect niet gevonden is, kan verklaard worden doordat de groep waarin de analyses voor de normale ontwikkeling zijn uitgevoerd niet representatief is: de verhouding klinisch depressieve proefpersonen in de populatie is hoger dan de normatieve (niet depressieve) proefpersonen. Dit kan een vertekend beeld geven van de normale ontwikkeling. Om te controleren voor dit effect is een analyse van sekse op negatief gedrag binnen de controlegroep uitgevoerd. Ook binnen deze groep is geen significant effect van sekse gevonden. Wanneer er echter een grote controlegroep zou zijn, zou dit effect beter bestudeerd kunnen worden en wordt er mogelijk wel een effect van sekse gevonden. Een andere verklaring voor het ontbreken van het verwachte effect kan zijn dat de proefpersonen gesproken hebben met een vrouwelijke volwassen gesprekspartner. Omdat mensen geneigd zijn elkaar te spiegelen tijdens communicatie (Bouhuys & Hoofdakker, 1991) zouden de verschillen in gedrag tussen jongens en meisjes daarom minder groot kunnen worden. In onderzoek waarbij pubers van dezelfde sekse onderling met elkaar praten, blijkt dat jongens onderling significant meer negatief gedrag laten zien dan meisjes (Oskam & Van der Wal, 2006). Voor vervolgonderzoek is het aan te bevelen om pubers van dezelfde sekse gesprekken met elkaar te laten voeren om zo het effect van sekse op negatief gedrag zichtbaar te krijgen.

Zoals verwacht is er geen effect van leeftijd gevonden. Dit is in overeenstemming met de onderzoeken van Oskam en Van der Wal (2006) en Jansen (2007). Omdat er weinig spreiding in de leeftijden was en leeftijd daarom als covariaat meegenomen werd, is in huidig onderzoek geen leeftijd x sekse effect berekend, terwijl die er in vorig onderzoek wel bleek te zijn (Jansen, 2007). Voor vervolgonderzoek is het aan te bevelen om een populatie te werven met een grotere spreiding in leeftijd. Hierdoor kan het effect van leeftijd x sekse op negatief gedrag zichtbaar worden.

Een tweede vraag die onderzocht is, is of er een effect is van depressie op negatief gedrag. De resultaten wijzen uit dat klinisch depressieve adolescenten significant meer negatief gedrag vertonen dan niet depressieve adolescenten. Dit lijkt een gedeeltelijke bevestiging van de theorie van Coyne (1976) te zijn, waarin verondersteld wordt dat een tekort aan sociale vaardigheden kan leiden tot afwijzing wat vervolgens weer tot een negatief zelfbeeld en depressie kan leiden. Het blijkt dat depressie invloed heeft op suboptimale nonverbale vaardigheden (een onderdeel van sociale vaardigheden). Of er ook daadwerkelijk sprake is van afwijzing moet nog verder onderzocht worden.

Het blijkt dat zelfs met een volwassen gesprekspartner die sociaal vaardig is, klinisch depressieve personen meer negatief gedrag laten zien dan controlepersonen. Mogelijk zijn depressieve personen zich er niet van bewust of kan het hen niet schelen dat ze dit gedrag vertonen. Uit een observatieonderzoek van Van Beek en collega's (2006) blijkt dat er vrijwel geen verschillen in positief gedrag bij mild depressieve adolescenten zijn met een volwassen gesprekspartner. Verschillen waren er wel te zien bij gesprekken met leeftijdgenoten. Als er bij negatief gedrag wel verschillen zijn bij een volwassen gesprekspartner, zal het verschil met puber-puber gesprekken mogelijk nog veel groter zijn. Voor vervolgonderzoek worden daarom puber-puber gesprekken aangeraden.

Tegen de verwachting in is geen depressie x sekse effect op negatief gedrag gevonden. Het effect van depressie in het vertonen van negatief gedrag is voor meisjes niet groter dan voor jongens. Dit is in tegenstelling tot de onderzoeksresultaten van Jansen (2007) waaruit bleek dat depressieve meisjes veel meer overtredingen vertonen dan niet depressieve meisjes en dat dit verschil tussen jongens kleiner is. Ook Oskam & Van der Wal (2006) vonden een significant effect van sekse en somberheid. Dat in huidig onderzoek deze effecten niet gevonden worden, kan mogelijk verklaard worden doordat de adolescenten gesproken hebben met een vrouwelijke volwassenen gesprekspartner. Het negatieve gedrag laat men dan mogelijk minder snel zien dan wanneer men met leeftijdgenoten onderling praat. Daaro is het aan te bevelen om klinisch depressieve adolescenten met pubers een gesprek te laten voeren.

Een laatste vraag die gesteld werd, is of de mate van depressie van invloed is op negatief gedrag. Er is geen correlatie gevonden. Op basis van deze data lijkt een 'state' geen grote invloed te hebben. Wel wordt hiermee aangetoond dat een meer of

mindere mate van depressief zijn niet uitmaakt op de hoeveelheid negatief gedrag dat vertoond wordt. In dit onderzoek zijn proefpersonen voornamelijk bestudeerd na een depressieve episode en een klein deel ten tijd van deze episode. Om te onderzoeken of er echt sprake is van een stabiele ‘trait’ moet het gedrag bestudeerd worden voorafgaand, tijdens en na een depressieve periode. Dit onderzoek suggereert dat er dus mogelijk sprake is van een ‘trait’, wat mogelijk ook nog verband kan houden met persoonlijkheid en/of familiale trekjes. Er moet echter nader onderzoek naar gedaan worden om hier uitspraken over te kunnen doen.

Samengevat kan gesteld worden dat depressie van invloed is op het vertonen van de hoeveelheid negatief gedrag en dat dit overeenkomt met eerder onderzoek.

Discussie affectieve betrokkenheid

Door Else Marie Mulder

In dit onderdeel is onderzocht wat het effect is van leeftijd, sekse en depressie op de affectieve betrokkenheid van de adolescent. Ook is gekeken naar de correlatie met het huidige depressieniveau en de affectieve betrokkenheid.

Zoals verwacht is er een hoofdeffect gevonden van depressie op affectieve betrokkenheid: depressieve adolescenten vertonen minder affectieve betrokkenheid dan niet depressieve adolescenten. Dit is in overeenstemming met de bevindingen van Kadzin en collega's (1985): zij vonden dat zowel depressieve kinderen als volwassenen minder 'backchannelen' en minder lachen. Ook van Beek en collega's (2006) vonden een effect van milde depressie op 'backchannelen'. Een volwassen gesprekspartner is sociaalvaardig en zal daardoor minder snel minder affectieve betrokkenheid tonen. Pubers onderling zullen elkaar meer spiegelen en dan ook eerder minder affectieve betrokkenheid tonen. Als er voor affectief gedrag verschillen worden gevonden met een volwassen gesprekspartner, zal er bij pubers onderling nog meer verschil zijn. Dit resultaat is ook in overeenstemming met het SSDM, waarin verondersteld wordt dat suboptimale sociale vaardigheden leiden tot afwijzing. Dit kan dan depressie tot gevolg hebben.

Tegen de verwachting in is er geen depressie x sekse effect gevonden op affectieve betrokkenheid. Dit kan veroorzaakt worden doordat de populatie te klein is. Ook is er geen effect van leeftijd gevonden op affectieve betrokkenheid. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat deze ontwikkeling eerder plaatsvindt. Ook kan het veroorzaakt worden doordat er weinig spreiding in leeftijden is. In de lijn van de verwachting is een trend gevonden van sekse op affectieve betrokkenheid. Meisjes zijn meer affectief betrokken dan jongens. Dit is in overeenstemming met wat Van Beek en collega's (2006) vonden in hun onderzoek naar ander 'other-oriented' gedrag: meisjes kijken meer aan, glimlachen en 'backchannelen' meer dan jongens. Gerkema en Kosstede (2006) vonden in een voorstudie een trend dat meisjes onderling meer affectief betrokken zijn dan jongens onderling. Wellicht zal er een significant effect gevonden worden wanneer de populatie groter zal zijn.

Er wordt binnen de depressieve groep een correlatie gevonden tussen de mate van depressie en de affectieve betrokkenheid die vertoond wordt door de

proefpersoon. Dit is in overeenstemming met het onderzoek van Beevers, Rohde, Stice en Nolen-Hoeksema (2007): zij vonden namelijk dat bij klinisch depressieve proefpersonen sociale aanpassing voor, ten tijde van en na de depressieve episode minder was dan bij de controlegroep. Dit lijkt dus een 'state' effect te zijn, omdat de mate van depressie van invloed is.

Discussie negatief gedrag en affectieve betrokkenheid gesprekspartner

Door Leonie Kruijt

Negatief gedrag door de volwassen gesprekspartner

Vanuit het SSDM was de verwachting dat negatief gedrag door de adolescent zou leiden tot afwijzing door de gesprekspartner. Aangezien een volwassen gesprekspartner sociaal vaardig is en dus niet snel overtredingen van de display rules zal laten zien, was de verwachting dat de volwassen gesprekspartner niet meer negatief gedrag zal laten zien naar klinisch depressieve adolescenten dan naar niet depressieve adolescenten. Er is inderdaad gevonden dat de gesprekspartner niet meer negatief gedrag laat zien naar klinisch depressieve adolescenten dan naar niet depressieve adolescenten, ook niet als apart wordt gekeken naar gesprekken met jongens of meisjes (sekse x depressie interactie).

Verder werd om dezelfde reden geen samenhang verwacht tussen de mate van depressie van de adolescent en de mate waarin de volwassen gesprekspartner negatief gedrag zou vertonen. Deze samenhang is zoals verwacht niet gevonden. Het lijkt er op dat het negatieve gedrag van de adolescent dus inderdaad niet leidt tot afwijzing door de gesprekspartner in de vorm van het vertonen van meer negatief gedrag.

Het is aan te bevelen om in vervolgonderzoek ook gesprekken tussen pubers van dezelfde sekse te bestuderen, aangezien die mogelijk eerder het gedrag spiegelen van degene tegenover hen dan dat volwassen gesprekspartners dat doen. Wanneer de gesprekspartner een puber zou zijn, wordt dus verwacht dat deze eerder negatief gedrag zal tonen. Uit onderzoek van Jansen (2007), waarin de gesprekspartner een adolescent was, bleek inderdaad dat de gesprekspartner meer negatief gedrag laat zien tegenover mild depressieve dan tegenover niet depressieve adolescenten.

Affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner

Volgens het SSDM zullen gesprekken met depressieve proefpersonen leiden tot minder positieve bevestiging door de gesprekspartner. In eerdere onderzoeken naar andere maten van other-oriented gedrag werd al gevonden dat gesprekspartners minder spreken en minder aankijken tijdens spreken wanneer zij in gesprek zijn met depressieve personen (Bouhuys en Hoofdakker, 1991; Geerts, Bouhuys, &

Hoofdakker, 1995; Hale, Jansen, Bouhuys, Jenner & Hoofdakker, 1997; Doremalen & Muntendam, 2006). Aankijken en spreken zijn onderdelen van gedrag gericht op de ander, waar affectieve betrokkenheid ook onder valt. Dit kan komen doordat het minder positieve gedrag van de depressieve persoon wordt gespiegeld. Maar ook werd in eerder onderzoek (Jansen, 2006) gevonden dat gesprekspartners minder tevreden zijn wanneer zij in gesprek waren met depressieve adolescenten dan wanneer zij in gesprek waren met niet depressieve adolescenten en dit kan ook leiden tot het tonen van verminderde affectieve betrokkenheid. Daarom was de verwachting dat de gesprekspartner in gesprek met depressieve proefpersonen minder affectief betrokken zal zijn dan in gesprek met niet depressieve proefpersonen. Er is echter in dit onderzoek niet gevonden dat de gesprekspartner minder affectieve betrokkenheid toont naar depressieve dan naar niet depressieve adolescenten, noch dat een eventueel effect van depressie afhankelijk was van de sekse van de adolescent. Dat laatste is niet verwonderlijk, omdat er ook al geen verschil in gedrag tussen depressieve jongens en meisjes werd gevonden.

Verder werd er ook geen samenhang gevonden tussen de mate van depressie van de adolescent en de mate van getoonde affectieve betrokkenheid door de volwassen gesprekspartner. Dit werd wel verwacht, aangezien de verwachting was dat de adolescent met toenemende mate van depressie minder affectief betrokken zal zijn. Dit laatste hebben we in dit onderzoek ook gevonden, maar blijkbaar wordt dit gedrag niet door de volwassen gesprekspartner gespiegeld. Een mogelijke verklaring voor het niet vinden van de effecten en de samenhang, is dat de gesprekspartner geneigd is om te gaan compenseren wanneer een gesprek moeizamer verloopt. Dat betekent dat de volwassen gesprekspartner dan niet het gedrag van de proefpersoon spiegelt. Het lijkt er op dat de volwassen gesprekspartner juist extra zijn best gaat doen om het gesprek op gang te houden wanneer zij een adolescent voor zich heeft die minder affectief betrokken is. Uit eerder onderzoek aan een deel van de populatie van het huidige onderzoek (Doremalen & Muntendam, 2006) bleek al wel dat volwassen gesprekspartners in gesprek met depressieve adolescenten meer 'backchannelen'. Dit is ook een vorm van aanmoedigend en dus compenserend gedrag. Leeftijdgenoten in gesprek met depressieve adolescenten zullen wellicht niet zo snel compenserend gedrag vertonen als volwassenen en mogelijk worden er in gesprekken tussen pubers wel effecten gevonden. Van Beek en collega's (2006) vonden in hun onderzoek naar puber-puber gesprekken al dat de gesprekspartner minder aankijkt tijdens praten en

minder glimlacht wanneer deze in gesprek is met depressieve adolescenten dan wanneer deze in gesprek is met niet-depressieve adolescenten. Het bestuderen van gesprekken tussen pubers is nog eens extra belangrijk, aangezien depressieve pubers normaal gesproken omgaan met leeftijdgenoten en ze juist van hen afwijzing ervaren die kan leiden tot depressie.

Een andere mogelijke verklaring voor de effecten die niet gevonden zijn, is dat de gesprekspartner op de hoogte was van het feit dat haar nonverbale gedrag werd bestudeerd en ook wist of de adolescent tegenover haar depressief was of niet. Ook dit kan mogelijk compensatiegedrag in de hand gewerkt hebben en er voor gezorgd hebben dat de adolescent anders reageerde. Daarom zou in toekomstig onderzoek ervoor gezorgd kunnen worden dat de gesprekspartner niet weet of degene tegenover hem/haar depressief is of niet. Aan de andere kant is wat er nu bestudeerd is, wel het meest vergelijkbaar met een gesprek in de klinische setting. Dubbelblind onderzoek is geschikt om een beeld te krijgen van hoe willekeurige volwassenen reageren op depressieve pubers. Aangezien adolescenten in deze levensfase echter vooral omgaan met leeftijdgenoten, is het relevanter om puber-puber gesprekken te bestuderen. Het is dan wel van belang dat dit onderzoek dubbelblind wordt uitgevoerd, aangezien pubers normaalgesproken ook niet van elkaar weten of ze depressief zijn of niet.

Algemene discussie

In dit onderzoek is het effect van depressie op nonverbale vaardigheden bij adolescenten bestudeerd. Huidig onderzoek is vernieuwend doordat er in eerder observatieonderzoek niet is gekeken naar een mogelijke onderliggende factor voor het ontwikkelen van een depressie, maar willekeurige nonverbale gedragingen zijn geobserveerd. In het huidige onderzoek is wel onderzocht of genderspecifiek gedrag mogelijk een onderliggende factor is. Er is in dit onderzoek breder gekeken naar een cluster van zowel positieve als negatieve gedragingen met een bepaalde interpersoonlijke betekenis.

Wel is er eerder onderzoek gedaan naar de nonverbale communicatie van mild-depressieve adolescenten, waaruit is gebleken dat er een effect is van depressie op de nonverbale communicatie (Oskam & Van der Wal, 2006; Jansen, 2007). Huidig onderzoek sluit hierbij aan. Er is naar voren gekomen dat klinisch depressieve adolescenten meer negatief gedrag vertonen en minder affectieve betrokkenheid laten zien dan niet depressieve adolescenten. Hieruit blijkt dat een depressie een negatieve invloed heeft op het vertonen van sociale vaardigheden, zoals Gurtman (1987) en Segrin (1992) beschrijven. Ondanks dat de gesprekspartner een vreemde volwassene is, laat een klinisch depressieve adolescent meer negatief gedrag en minder affectieve betrokkenheid zien dan een niet depressieve adolescent. Er is dus sprake van een sterk effect van depressie. Mogelijk is het zelfs zo dat het effect van depressie op nonverbale vaardigheden nog sterker blijkt te zijn wanneer gekeken wordt naar gesprekken tussen pubers: volwassenen zijn dominant, waardoor verwacht wordt dat een jongere gesprekspartner beleefder gedrag vertoont in gesprek met een volwassene dan in gesprek met een meer gelijkwaardige leeftijdgenoot.

In het huidige onderzoek was de verwachting dat de suboptimale nonverbale vaardigheden van de depressieve adolescent zouden leiden tot afwijzing door de gesprekspartner in de vorm van het tonen van minder affectieve betrokkenheid. Dit werd echter niet gevonden. Dat er geen afwijzing door de gesprekspartner plaatsvindt, kan veroorzaakt worden doordat de gesprekspartner een vrouwelijke volwassene is. Zoals eerder genoemd is er geen gelijkwaardige dominantieverhouding tussen adolescenten en een volwassen gesprekspartner. Adolescenten zullen naar volwassenen eerder beleefd gedrag tonen dan naar leeftijdgenoten, omdat

volwassenen dominanter zijn. Dit betekent dat de volwassen gesprekspartner het gedrag van de proefpersoon minder snel zal spiegelen. Ook is het zo dat een volwassen gesprekspartner eerder compensatiegedrag zal laten zien dan een puber. Een volwassen gesprekspartner is sociaalvaardig en zal zich daardoor meer dan een puber inspannen om het gesprek gaande te houden.

Voor vervolgonderzoek is de aanbeveling om gesprekken tussen pubers te observeren om zo te kunnen bestuderen of er dan wèl effecten worden gevonden van de depressie van de adolescent op het nonverbale gedrag van de gesprekspartner. Ook worden er dan mogelijk wel effecten gevonden op het negatieve gedrag van de gesprekspartner, aangezien pubers elkaars gedrag eerder zullen spiegelen dan dat een volwassen gesprekspartner dat zou doen. Waarschijnlijk laten pubers ook gemakkelijker hun ongenoegen aan elkaar blijken. Bovendien gaan adolescenten met name om met leeftijdgenoten en de afwijzing die zij kunnen ervaren komt vooral door hen en niet door volwassenen.

In het huidige onderzoek waren de meeste depressieve adolescenten op het moment van de afname van het onderzoek niet meer depressief. Niettemin is er toch een effect gevonden van depressie op het negatieve gedrag en de affectieve betrokkenheid van de adolescent. Ook Jansen (2006) vond al dat negatief gedrag vaker voorkomt bij mild depressieve adolescenten dan bij niet depressieve adolescenten. Om te onderzoeken of er mogelijk sprake zou zijn van een blijvende eigenschap, moeten deze gedragingen voorafgaand aan, ten tijde van en na de depressieve episode bestudeerd worden.

Daarnaast is nog gekeken of er een samenhang is tussen de mate van depressie van de adolescent en het vertonen van nonverbale vaardigheden. Er bleek voor affectieve betrokkenheid inderdaad een samenhang te zijn met depressie. Dit wijst er mogelijk op dat er ook sprake is van een 'state' effect voor affectieve betrokkenheid. Dit is in overeenstemming met het onderzoek van Beevers en collega's (2007), die vonden dat sociale aanpassing op het moment van een depressie nog slechter is dan voorafgaand en na een depressie. Voor het vertonen van negatief gedrag werd geen samenhang gevonden met de mate van depressie. Mogelijk is er geen verband tussen negatief gedrag en depressieve stemming ('state'), terwijl dat bij affectief gedrag waar positieve gevoelens voor nodig zijn, wel zo is. Affectieve betrokkenheid is verbonden aan stemming, waaraan positieve gevoelens verbonden zijn. Dit in tegenstelling tot negatief gedrag, wat meer gericht is op handelingen. Het

is verder mogelijk dat adolescenten zich niet bewust zijn van het uitzenden van negatieve signalen en/of dat deze voortkomen uit onzekerheid (al dan niet door eerdere slechtere ervaringen).

Als mogelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek is al genoemd dat gesprekken tussen pubers geobserveerd kunnen worden. Daarnaast is het van belang om in toekomstig onderzoek gebruik te maken van een grotere steekproef. Dan is het ook mogelijk om leeftijd als onafhankelijke variabele mee te nemen in plaats van als covariaat. Daardoor kan de normale ontwikkeling wat betreft negatief gedrag en affectieve betrokkenheid beter bestudeerd worden. Daarnaast kan ook gekeken worden naar depressie x leeftijd en leeftijd x sekse x depressie effecten.

Verder is het ook van belang om het onderzoek dubbelblind uit te voeren. Aangezien in dit onderzoek de gesprekspartner en de observatoren op de hoogte waren van het al dan niet depressief zijn van de adolescent, kan dit van invloed zijn geweest op het nonverbale gedrag van de gesprekspartner. Pagina: 42 Aan de andere kant is het gesprek in dit onderzoek het meest vergelijkbaar met een gesprek in de klinische setting. Er wordt hier een beeld gegeven van wat te zien zou zijn bij observaties in de klinische setting. Dubbelblind onderzoek is meer geschikt om een beeld te krijgen hoe een willekeurige volwassene reageert op depressieve adolescenten. Maar aangezien adolescenten in deze levensfase met name omgaan met leeftijdgenoten, zijn puber-puber gesprekken het meest relevant om verder te bestuderen. Het is dan wel van belang dat dit onderzoek dubbelblind wordt uitgevoerd, aangezien pubers normaalgesproken niet van elkaar weten of ze depressief zijn of niet.

Als blijkt dat de suboptimale nonverbale vaardigheden inderdaad een gedragskenmerk zijn, kan bestudeerd worden of de suboptimale nonverbale vaardigheden mogelijk verklaard kunnen worden door bepaalde persoonlijkheidskenmerken, een vroege puberteit, familiale trekken of het hebben van negatieve ervaringen in het algemeen of met leeftijdgenoten (Graber, Lewinsohn, Seeley & Brooks-Gunn, 1997; Sund, Larsson & Wichstrøm, 2003). Om te bestuderen hoe deze kenmerken zich door de tijd heen ontwikkelen en welke invloed deze mogelijk hebben op het vertonen van nonverbaal gedrag, is het van belang om longitudinaal onderzoek te doen. Bovendien is longitudinaal onderzoek van belang om te kunnen bestuderen of de afwijkende nonverbale communicatie leidt tot afwijzing door anderen en of dit vervolgens een toename in depressieve symptomen

kan voorspellen. Door middel van dergelijk onderzoek worden alle stappen uit het SSDM onderzocht. In het huidige onderzoek is dit niet mogelijk doordat het van cross-sectionele aard is.

Dit onderzoek heeft een praktische implicatie. Het is aan te bevelen om de behandeling van depressieve adolescenten te richten op het corrigeren van regelovertredende gedragingen en het aanleren van affectieve betrokkenheid. Dit zal mogelijk leiden tot minder afwijzing uit de omgeving, wat een positiever zelfbeeld en minder depressieve klachten tot gevolg kan hebben (Segrin, 1992). Wanneer afwijkingen in nonverbaal gedrag een oorzaak blijken te zijn van een depressie, kan dit preventief worden behandeld door gedragsveranderingen aan te leren.

Referenties

- American Psychiatric Association, (2004). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV), 4th ed. Washington, DC.
- Ashear, V. & Snortum, J.R. (1971). Eye contact in children as a function of age, sex, social and intellectual variables. *Developmental Psychology*, 4, 479.
- Beek, van Y., Van Dolderen, S.M. & Dubas, J.S. (2006). Gender-specific development of nonverbal behaviours and mild depression in adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1272–1283.
- Beevers, C. G., Rohde, P., Stice, E., & Nolen-Hoeksema, S. (2007). Recovery from major depressive disorder among female adolescents: a prospective test of the scar hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75, 888-900.
- Bouhuys, A.L. & Albersnagel, F.A. (1992). Do interactional capacities based on observed behaviour interfere with improvement in severely depressed patients? A longitudinal study. *Journal of Affective Disorders*, 25, 107-116.
- Bouhuys, A. L., & Hoofdakker, R. H. van den (1991). The interrelatedness of observed behavior of depressed patients and of an psychiatrist: an ethological study on mutual influence. *Journal of Affective Disorders*, 23, 63-74.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61, 1101 – 1111.
- Cambell, R., Zihl, J., Massaro, D.W., Cohen, M.M., Munhall, K. (1997). Movement and form in speechreading: neuropsychological findings. *International Journal of Psychophysiology*, 25(1), 23-24.
- Coyne, J. C. (1976). Toward an interactional description of depression. *Psychiatry*, 39, 28-40.
- DePaulo, B.M. (1992). Nonverbal behavior and self-presentation. *Psychological Bulletin*, 111, 203–243.
- Dittman, A.T. (1972). Developmental factors in conversational behavior. *The Journal of Communication*, 22, 404-423.
- Doremalen, C.J.A. & Muntendam, A.J. (2006). Zijn depressieve adolescenten minder op de ander gericht tijdens een gesprek? *Een observatieonderzoek bij*

- depressieve adolescenten tijdens een gesprek met een volwassen interviewer.*
Academisch proefschrift.
- Elliott, R.R., MacNair, R.R., Herrick, S.M., Yoder, B., & Byrne, C.A. (1991). Interpersonal reactions to depression and physical disability in dyadic interaction. *Journal of Applied Social Psychology, 21*, 1293-1302.
- Erwin, P. (1993). *Friendship and peer relations in children*. Chichester, UK: Willey.
- Geerts, E., Bouhuys, A.L., & Hoofdakker, R.H. van den (1995). Attunement of non-verbal behaviour between depressed patients and a psychiatrist at admission is related to persistence of depression. *Acta Neuropsychiatrica, 7*, 64-66.
- Gerkema, S. & Kosstede, D. (2007). *Nonverbaal betrokken gedrag en populariteit in de adolescentie*. Scriptie ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht.
- Gotlib, I. H. & Beatty, M. E. (1985). Negative responses to depression: the role of attributional style. *Cognitive Therapy and Research, 11*, 87-100.
- Graber, J.A., Lewinsohn, P.M., Seeley, J.R. & Brooks-Gunn, J. (1997). Is psychopathology associated with the timing of pubertal development? *Child and Adolescent Psychiatry, 36*, 1768-1776.
- Gray, P. (1999). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Gurtman, M.B. (1987). Depressive affect and disclosures as factors in interpersonal rejection. *Cognitive Therapy and Research, 11*, 87-100.
- Hale, W.W., Jansen, J. H.C., Bouhuys, A. L., Jenner, J.A., & Hoofdakker, R.H. van den (1997). Non-verbal behavioral interactions of depressed patients with partners and strangers: The role of behavioral social support and involvement in depression persistence. *Journal of Affective Disorders, 44*, 111-122.
- Hall, J.A. (1984). *Nonverbal Sex Differences: communication accuracy and expressive style*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.
- Hall, J. A. (1987). On explaining gender differences. The case of nonverbal communication. *Review of Personality and Social Psychology, 7*, 177-200.
- Hammen, C.L., & Peters, S.D. (1978). Interpersonal consequences of depression: responses to men and women enacting a depressed role. *Journal of Abnormal Psychology, 87*, 322-332.
- Hankin, B.L., Abramson, L.Y., Agell, K.E., McGee, R., Moffit, T.E. & Silva, P.A. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: Emerging differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology, 107*, 128-140.

- Hess, L.J., & Johnston, J.R. (1984). Acquisition of backchannel listener responses to adequate messages. *Discourse Processes*, 11, 319–335.
- Hrynchak, D. & Fouts, G. (1998). Perception of affect attunement by adolescents. *Journal of Adolescence*, 21, 43-48.
- Hymel, S., Rubin, K. H., Rowden, L. & LeMare, L. (1990). Children's peer relationships: longitudinal prediction of internalizing and externalizing problems from middle to late childhood. *Child Development*, 61, 2004 – 2021.
- Jansen, A.M. (2007). *Depressie & non-verbaal gedrag in de adolescentie*. Scriptie ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht.
- Kadzin, A.E., Sherick, R.B., Esveldt-Dawson, K. & Rancurello, M.D. (1985). Nonverbal Behavior and Childhood Depression. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 24, 303-309.
- Kimble, C.E. & Musgrove, J.I. (1998). Dominance in arguing mixed-sex dyads: Visual dominance patterns, talking time, and speech loudness. *Journal of Research in Personality*, 22(1), 1-16.
- Kovacs, M. (2002). *Children's Depression Inventory: Nederlandstalige versie*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Kroger, J. (2000). *Identity development, adolescence through adulthood*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- LaFrance, M. & Hecht, M.A. (1999). Option or obligation to smile: The effects of power and gender on facial expression. In P. Philippot, R.S. Fledman & E.J. Coats (Eds.), *The social context of nonverbal behavior* (pp. 45-70). Paris: Cambridge University Press.
- LaFrance, M. & Hecht, M.A. (2000). Gender and smiling: A meta-analysis. *Studies in emotion and social interaction*. Second Series. New York: Cambridge University Press.
- Leuven, M. van & Beek, Y. van (2000). *Children's Depression Inventory, Nederlandse bewerking*. International Report, Utrecht University: Utrecht, The Netherlands.
- Markusse, M., & Mone, M. (2004). *Afgewezen?* Scriptie Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht.
- Nolan, S.A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 745-755.

- Nolen-Hoeksema, S. (1990). *Sex differences in depression*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Nolen-Hoeksema, S. (1994). An interactive model for the emergence of gender differences in depression in adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 4(4), 519-534.
- Oskam, E., & Wal, M.S.H. van der (2006). *Verschillen in non-verbaal negatief gedrag bij sombere en niet-sombere adolescenten: een observatiestudie*. Scriptie ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht.
- Pennebaker, J.W. (1995). *Emotion, disclosure, and health: an overview*. Washington, D.C., US: American Psychological Association.
- Petersen, A. C., Sarigiani, P., & Kennedy, R. E. (1991). Adolescent depression: why more girls? *Journal of Youth and Adolescence*, 20, 247 – 271.
- Podrouzek, W. & Furrow, D. (1988). Preschoolers' use of eye contact while speaking: the influence of sex, age and conversational partner. *Journal of Psycholinguistic Research*, 17, 89-98.
- Polce-Lynch, M., Myers, B.J., Killmartin, C.T., Forssmann-Falck, R. & Kliever, W. (1998). Gender and age patterns in emotional expression, body image, and self-esteem: a qualitative analysis. *Sex Roles*, 38 (11-12), 1025-1048.
- Roger, D., Bull, P. (1989). *Conversation: an interdisciplinary perspective*. Multilingual Matters LTD: Clevedon, Philadelphia, 213-259.
- Rotenberg, K.J., & Eisenberg, N. (1997). Developmental differences in the understanding of and reaction to other's inhibition of emotional expression. *Developmental Psychology*, 33, 526-537.
- Saarni, C., & Weber, H. (1999). Emotional displays and dissemblance in childhood: Implications for self presentation. In P. Philippot & R.S. Fledman & E.J. Coats (Eds). *The Social Context of Nonverbal Behaviour* (pp. 71-108). Paris: Cambridge University Press.
- Schaffer, H. R. (1996). *Social Development*. Cornwall: Blackwell Publishers.
- Scholte, R.H.J., De Bruyn, E.E.J. & Vermulst, A.A. (2006). *Assessing Subclinical Problem Behavior: Psychometric Analyses of the Nijmegen Problem Behavior List (NPBL)*. Radboud University Nijmegen: The Netherlands.
- Segrin, C. (1992). Specifying the nature of social skills deficits associated with depression. *Human Communication Research*, 19, 89-123.

- Strack, S., & Coyne, J. C. (1983). Social confirmation of dysphoria: shared reactions to depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 798-806.
- Vrij, A., Fliet, P. & Rahajaan, V. (2007). Other-oriented gedrag en populariteit bij adolescenten. *Afstudeeronderzoek*. Universiteit Utrecht.
- Vrugt, A. (1983). Betekenistoekenning aan non-verbale communicatie. Academisch proefschrift.
- Windle, M. (1994). A study of friendship characteristics and problem behaviors among middle adolescents. *Child Development*, 65, 1764 – 1778.

Bijlage 1 : Ethogram Negatief gedrag

Tabel 1: Gedragscategorieën en Definities van Gedrag patronen Tijdens een Interactie.

1. Desinteresse/verveeld	In ruimte kijken	Niet naar de gesprekspartner kijken, maar nadrukkelijk (min. 2 seconden) starend in de ruimte (of in de verte) (rond)kijken. Het wegstaren wordt alleen gescoord als het als negatief geïnterpreteerd kan worden (desinteresse/verveling). De 2 seconden zijn hiervoor een richtlijn. Als het een 'natuurlijk' onderdeel van de interactie is, wordt het niet gescoord.
	Wenkbrauwen omhoog halen	Tijdens het gesprek de wenkbrauwen omhoog halen, waardoor er rimpels in het voorhoofd ontstaan en er een wijder gezichtsveld ontstaat. Dit wordt alleen gescoord wanneer er géén sprake is van positieve backchannel en/of positieve gezichtsuitdrukking (dus <u>niet</u> scoren bij lachen of

		knikken van het hoofd).
	Ogen sluiten	De ogen sluiten
	Geeuwen	De mond wordt wijd en redelijk langzaam geopend. Dit gaat gepaard met een diepe zucht en het verlagen van de wenkbrauwen/sluiten van de ogen
	Bollen van de wangen	Lippen worden op elkaar gehouden en de wangen worden gebold door lucht in de mond te blazen
	Ophalen van de schouders	De schouders worden kort naar boven en naar beneden gehaald. Deze <u>niet</u> scoren als de schouders tijdens het lachen omhoog worden getrokken.
	Kleine mond	Met de lippen de mond versmallen, waardoor de lippen naar voren komen
	Kauwgom kauwen	Uitgebreid en met de mond open kauwgom kauwen.
	Op de ellebogen steunen	Met één of twee ellebogen op de knieën (of rugleuning van de stoel) het hoofd ondersteunen.
	Op horloge kijken	Herhaaldelijk op het

		horloge kijken
	In de ogen wrijven	Met de vingers in de ogen wrijven. Kort een vuiltje uit het oog halen wordt niet gescoord.
	Expressieloos gezicht	De uitdrukking in het gezicht is strak, zonder enige vorm van emotie.
	Onderuit gezakt zitten	Onderuit in de stoel gezakt zitten (niet met de billen tegen de rugleuning).
	Handen in zakken	De hand(en) in de zakken doen.
	Zuchten	Lang gerekte adem uitblazing
	Monotoon spreken	Zonder variatie in toonhoogte spreken.
2. Defensief gedrag	Kin richting borst	De kin is richting de borst gebogen waarbij regelmatig naar beneden wordt gekeken (naar de voeten, schoot of vloer kijken, waarbij de ogen neergeslagen zijn).
	Bukken	Het lichaam is naar beneden gebogen zodat het hoofd in de buurt van de knieën komt. Hierbij wordt het bovenlijf bewogen en

		de rug gekromd. Dus niet met rechte rug met de ellebogen op de bovenbenen steunen.
	Verstijfde houding	De lichaamshouding is verstijfd/verkrampd waarbij de torso, hoofd en ledematen nauwelijks bewegen en de persoon alleen een score 5 krijgt indien daarbij de schouders ietwat omhoog worden getrokken.

3. Onrustig/Ongemakkelijk gedrag	Aan haar zitten	De vingers met een kammende beweging door het haar halen.
	Mondhoeken naar achteren	De mondhoeken worden naar achteren maar niet omhoog getrokken zoals bij een lach.
	Wiebelen met benen	Met de (onder)benen (of voeten) op en neer en/of heen en weer bewegen en/of snelle/ eentonige bewegingen maken.
	Hand-gezicht	Hand(en) in contact met het gezicht.
	Hand-mond	Hand(en) in contact met de mond.

	Krabben	De nagels worden gebruikt om een lichaamsdeel te krabben, meestal het hoofd.
	Aan kleren trekken	Met de handen trekt de persoon aan zijn kleren. Hierbij is sprake van 'grote' bewegingen van de ledematen. (Indien dit niet het geval is, wordt het onder 'wriemelen' gescoord.)
	Wriemelen	Draaiende en onbetekenende vingerbewegingen, met object of andere hand. Hierbij is <u>geen</u> sprake van grote bewegingen van de ledematen.
	Lippen over elkaar wrijven	De bovenste en onderste lippen op elkaar drukken en ronddraaiende bewegingen maken.
	Bijten op lippen	De (onderste) lip wordt tussen de tanden gehouden
	Bijten op wangen	Het in de mond bijten op de binnenkant van de wangen.
	Op handen zitten	Met de handen onder de bovenbenen zitten.

	Handen tussen benen	Met de hand(en) geklemd tussen de bovenbenen zitten.
	Wrijven over ledematen	Met de handen over armen of benen wrijven.
	Trommelen met vingers	Met de vingers op de knie trommelen.

4. Boos/vijandelijk gedrag	Fronsen	De wenkbrauwen worden naar elkaar en iets naar beneden getrokken.
	Huidplooiën	Het plooiën van de huid op de brug van de neus.
	Lippen op elkaar	De lippen worden naar binnen gehaald en samengeperst.

Handleiding observatieschaal.

- Ieder filmpje in zijn geheel gescoord (voor zolang het filmpje duurt).
- Bij alle schalen worden de frequenties van de gedragingen geteld (geturfd) met uitzondering van ‘Sprakintonatie’ (monotoon spreken). Bij duurgedragingen zoals ‘Houdingen’ wordt daarbij ook op het percentage gelet (bij de gedragingen ‘*verstijfde houding*’ en ‘*onderuit gezakt zitten*’). Bij ‘Bewegingen’ wordt op het percentage gelet bij de gedragingen ‘wiebelen met de benen’ en ‘wriemelen’.
- Met betrekking tot de duurgedragingen van ‘Verveelde Houding’ gelden de percentages als **richtlijn** en zijn niet bedoeld om ingewikkelde berekeningen mee uit te voeren. Hoe meer ‘Verveelde Houding’ iemand aanneemt hoe hoger de score op de vijfpuntsschaal is. De percentages elk van de voorkomende duurgedragingen kunnen hooguit bij elkaar opgeteld worden.

- De gedragingen van ‘Ongemakkelijke Houding’ komen relatief weinig voor. Om toch een onderscheid te kunnen maken in de mate van negatief gedrag is ervoor gekozen om geen verdeling op basis van percentages te maken, maar slechts op basis van frequentie. Wél is het zo dat indien een persoon gedurende het hele filmpje (of een groot gedeelte daarvan) op de handen zit of met de handen tussen de benen zit, deze persoon alsnog een score 5 krijgt.
- Wanneer gedragingen tegelijk voorkomen (bv als iemand heel boos kijkt , waarbij hij frons t én de lippen op elkaar perst wordt er 2 keer geturfd (1 keer bij fronsen en 1 keer bij lippen persen). De enige uitzondering op deze regel is wanneer een persoon in zijn ogen wrijft en daarbij zijn wenkbrauw(en) optrekt. In dat geval wordt er alleen geturfd bij ogen wrijven (en dus niet bij wenkbrauwen omhoog halen).
- De filmpjes worden **zonder geluid** geobserveerd (met uitzondering van het scoren van ‘Sprakintonatie’ (Monotoon spreken).

Gedragscategorie: Gezicht

Cluster	Gedragingen	Schaal
Onrustig gezicht	1. Lippen over elkaar wrijven 2. Bijten op lippen 3. Bijten op wangen 4. Mondhoeken naar achteren	1. 0-2 keer/ minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer/ 10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer/ 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer/ 40% tot 60%5 van de tijd 5. 11 keer en vaker/ 60% en vaker van de tijd
Negatieve Gezichtsuitdrukking	1. Frons en 2. Huidplooien 3. Lippen op elkaar 4. Bollen van wangen 5. Kleine mond 6. Geeuwen	1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd 2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd 3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd

	7. Wenkbrauwen omhoog halen 8. Ogen sluiten 9. In ruimte kijken 10. In ogen wrijven 11. Expressieloos gezicht	4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd 5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd
--	---	---

Gedragscategorie: Houdingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
Defensieve Houding	1. Kin richting borst 2. Bukken 3. Verstijfde houding	1. 1-2 keer / minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer /10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer / 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer / 40% tot 60% van de tijd 5. 11 keer en vaker / 60% en vaker van de tijd
Verveelde Houding	1. Onderuit gezakt zitten 2. Handen in zakken	1. 0% - 20% van de tijd 2. 20 % - 40% van de tijd 3. 40% - 60% van de tijd 4. 60% - 80% van de tijd 5. 80% - 100% van de tijd
Ongemakkelijke Houding	1. Op handen zitten 2. Handen tussen benen	1. 0 keer 2. 1 keer 3. 2-3 keer 4. 4-5 keer 5. 6 keer en vaker

Gedragscategorie: Bewegingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
---------	-------------	--------

Kleine bewegingen (Rusteloosheid 1)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wrijven over ledematen 2. Trommelen met vingers 3. Wiebelen met benen 4. Wriemelen 	<p>1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd</p> <p>2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd</p> <p>3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd</p> <p>4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd</p> <p>5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd</p>
Grote bewegingen (Rusteloosheid 2)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aan haar zitten 2. Hand-gezicht 3. Hand-mond 4. Krabben 5. Aan kleren trekken 6. in ogen wrijven 	<p>1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd</p> <p>2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd</p> <p>3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd</p> <p>4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd</p> <p>5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd</p>
Verveelde handelingen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Horloge kijken 2. Hoofd op ellebogen 3. Ophalen van de schouders 4. Zuchten 5. Kauwgom kauwen 	<p>1. 1-2 keer</p> <p>2. 3-4 keer</p> <p>3. 5-7 keer</p> <p>4. 8-10 keer</p> <p>5. 11 keer en vaker</p>

Gedragscategorie: Spraakintonatie

Cluster	gedragingen	Schaal
Intonatie	Monotoon spreken	<p>1: 0% - 30% van de tijd</p> <p>3: 40% - 60% van de tijd</p> <p>5: 70% - 100% van de tijd</p>

Bijlage 2 Affectieve betrokkenheid

Levendigheid van de spraak

De levendigheid van de spraak wordt gevormd door het enthousiasme dat zijn uitwerking vindt in de hoeveelheid en variatie in handgebaren, gezichtsexpressie en intonatie. Deze gedragingen ondersteunen de spraak en geven daarmee extra informatie. Aan de hoeveelheid informatie en de variatie in deze gedragingen is de mate van betrokkenheid bij het gesprek af te lezen. Onder handgebaren worden de bewegingen verstaan die met de handen en armen worden gemaakt en die de spraak ondersteunen. Bij gezichtsexpressie gaat het om alle expressies in het gezicht met een emotionele betekenis, behalve lachen. Voorbeelden hiervan zijn het optrekken of fronsen van de wenkbrauwen, het optrekken van de neus, het opzetten van grote ogen, het knijpen van de ogen, het tuiten van de lippen en het bewegen van de mondhoeken. Lachen zal in dit onderzoek niet worden meegerekend, gezien dat gedrag al door het onderzoek van Vrij, Fliet en Rahajaan (2007) is bekeken. De levendige spraak, ofwel de articulatie, wordt hier ook tot gezichtsexpressie gerekend (Cambell, Zihl, Massaro, Cohen, & Munhall, 1997). Door middel van intonatie, met andere woorden fluctuatie van de toon van de stem, kan de inhoud van spraak worden ondersteund. De toon van de stem kan worden verhoogd of verlaagd waardoor de spraak levendiger wordt en de boodschap van de spraak makkelijker door de ander kan worden ontvangen.

De levendigheid van de expressie is gemeten met de volgende vijf-punt-schaal:

1. De persoon vertoont bijna geen expressie gedurende 10 minuten
2. De persoon vertoont weinig expressie gedurende 10 minuten
3. De persoon vertoont matige expressie gedurende 10 minuten
4. De persoon vertoont vrij veel expressie gedurende 10 minuten
5. De persoon vertoont zeer veel expressie gedurende 10 minuten

De verandering in deze schaal ten opzichte van onze voorgangers, is dat er 10 wordt geobserveerd in plaats van 5 minuten. Verder is de verdeling van deze schaal wel hetzelfde gebleven. Deze variabele wordt zowel gemeten bij de volwassen proefleider als bij de proefpersoon.

Het volume van de spraak van de individuen

Personen spreken in verschillende stemvolumes. Hoewel het volume van de stem in een gesprek fluctueert, is er toch sprake van een gemiddelde stemintensiteit per

persoon. Een persoon spreekt op een normaal volume wanneer de gesprekspartner diegene goed kan verstaan, zonder zich daarvoor te hoeven inspannen. Wanneer iemand te zacht spreekt zal de ander moeite moeten doen om hem te kunnen verstaan. Wanneer iemand te hard spreekt, spreekt diegene luider dan noodzakelijk is om verstaanbaar te zijn voor de ander.

Het volume op individueel niveau is gemeten met de volgende driepunt-schaal.

1. De persoon spreekt (bijna) constant te zacht of te hard gedurende 10 minuten.
2. De persoon spreekt geregeld te zacht of te hard gedurende 10 minuten.
3. De persoon spreekt op normaal volume gedurende 10 minuten.

In het huidige onderzoek wordt ook deze variabele 10 minuten in plaats van 5 minuten geobserveerd. Verder zijn er geen aanpassingen gedaan. Deze variabele wordt gemeten bij zowel de proefleider als de proefpersoon.

Volume dyade

Voor een soepel verloop van het gesprek is het van belang dat gesprekspartners hun volume op gelijk niveau gebruiken. Hier wordt onder verstaan dat een persoon bij zijn beurtname begint met spreken in het volume waar de ander mee is geëindigd. De gesprekspartners hoeven niet op precies gelijk volumenniveau te praten, het verschil mag echter niet te groot zijn. Het meest belangrijke is dat zij zich bij de beurtovergang aanpassen aan het volume van de ander. Dit geeft aan dat zij op elkaar afgestemd zijn en betrokken zijn bij het gesprek.

Het volume op dyadisch niveau is gedurende 10 minuten gemeten met de volgende vijf-punt-schaal:

1. Het stemvolume bij de beurtovergang is gedurende het gesprek (bijna) nooit op gelijk niveau.
2. Het stemvolume bij de beurtovergang is gedurende het gesprek weinig op gelijk niveau.
3. Het stemvolume bij de beurtovergang is gedurende het gesprek geregeld op gelijk niveau.
4. Het stemvolume bij de beurtovergang is gedurende het gesprek meestal op gelijk niveau.
5. Het stemvolume bij de beurtovergang is gedurende het gesprek constant op gelijk niveau.

Ook bij deze variabele is 10 minuten geobserveerd in plaats van 5 minuten. Verder wordt in dit onderzoek deze variabele alleen bij de proefpersoon gemeten. Deze variabele wordt niet bij de proefleider gemeten, omdat de verwachting is dat deze op een constant volume zal spreken.

Onderbrekingen

Een storende onderbreking komt tot stand in het geval dat het gesprek door de ander wordt overgenomen en het verhaal van de een wordt afgekapt. Het gesprek verloopt hierbij niet soepel, want men sluit niet meer op elkaar aan. De onderbreking heeft een storende werking op het gesprek aangezien de ene persoon begint te praten voor het zijn beurt is, waarbij de ander dit onprettig vindt. Een storende onderbreking kan ook de vorm hebben van een te harde ‘backchannel’, zoals ‘ja’ of ‘inderdaad’, wanneer de spreker hierdoor gestoord wordt in zijn verhaal.

Wanneer er tegelijkertijd wordt begonnen met spreken, waardoor er automatisch één persoon op dat moment niet aan het woord kan blijven, telt dit niet mee als een storende onderbreking van de ander.

In sommige gevallen stopt iemand halverwege een zin met spreken, zonder de intentie deze zin af te maken. Wanneer de andere persoon op dat moment de beurt neemt is dat geen onderbreking. Er is dan sprake van een gewone beurtovergang.

Interrumpteren is met de volgende vijfpuntschaal gemeten:

1. Zeer veel onderbrekingen: de persoon onderbreekt de ander minimaal 5 keer op een storende manier tijdens het gesprek van 10 minuten.
2. Veel onderbrekingen: de persoon onderbreekt de ander 3-4 keer op een storende manier tijdens het gesprek van 10 minuten.
3. Gemiddeld aantal onderbrekingen: de persoon onderbreekt de ander 2 keer op een storende manier tijdens het gesprek van 10 minuten.
4. Weinig onderbrekingen: de persoon onderbreekt de ander 1 keer op een storende manier tijdens het gesprek van 10 minuten.
5. Geen onderbrekingen: de persoon onderbreekt de ander niet op een storende manier tijdens het gesprek van 10 minuten.

Ook bij deze variabele is 10 minuten in plaats van 5 minuten geobserveerd. Ook is de schaal zelf veranderd. Aangezien verwacht werd dat de proefleider niet zoveel zal onderbreken als een adolescent als gesprekspartner, is het aantal onderbrekingen amper aangepast ondanks dat er een langere tijd gemeten werd. Onze voorgangers

hadden de volgende schaal: geen onderbrekingen; weinig onderbrekingen (1x), gemiddeld aantal onderbrekingen (2x), veel onderbrekingen (3x) en zeer veel onderbrekingen (4x of meer). Deze variabele wordt gemeten bij zowel de proefpersoon als de proefleider.

Inhoudelijke en emotionele afstemming op elkaar

Bij een hoge afstemming op elkaar reageren de gesprekspartners inhoudelijk en emotioneel goed op elkaar (Roger & Bull, 1989).

Inhoudelijke afstemming vindt plaats wanneer over hetzelfde onderwerp gesproken blijft worden en men ingaat op wat de ander heeft gezegd. Hierbij wordt voortgeborduurd op hetgeen de ander bijdraagt aan het onderwerp. De personen spreken niet alleen om de beurt, maar gaan in gesprek met elkaar door beiden op elkaar te reageren. Van emotionele afstemming is sprake wanneer gesprekspartners op dezelfde momenten emoties vertonen van gelijke intensiteit, in hun bewegingen, mimiek en manier van spreken. Hierbij laten de partners hun betrokkenheid blijken door adequate emoties te vertonen van passende intensiteit en intentie. Hierbij is het van belang een juiste reactie te vertonen op de getoonde emoties van de ander, wat niet noodzakelijkerwijs het spiegelen van deze emoties betekent.

De kwaliteit van de dyade is beoordeeld aan de hand van de volgende vijfpuntschaal.

1. Er is geen sprake van een gesprek. De gesprekspartners zijn inhoudelijk en emotioneel niet op elkaar ingesteld.
2. Er is soms sprake van een gesprek. De gesprekspartners zijn inhoudelijk en emotioneel niet echt op elkaar ingesteld.
3. Er is enigszins sprake van een gesprek. Er is enigszins sprake van wederzijdsheid. De gesprekspartners zijn inhoudelijk en emotioneel in zekere mate op elkaar afgestemd.
4. Er is redelijk sprake van een gesprek en van wederzijdsheid. De gesprekspartners zijn inhoudelijk en emotioneel redelijk op elkaar ingesteld.
5. Er is sprake van een goed gesprek. De gesprekspartners zijn goed op elkaar afgestemd. Er is absoluut sprake van wederzijdsheid en betrokkenheid. Ze reageren nonverbaal goed op elkaar. Inhoudelijk en emotioneel zijn de partners goed op elkaar ingesteld.

Deze variabele is een gezamenlijke variabele bij proefleider en proefpersoon en is hetzelfde gebleven als de schaal van Gerkema en Kosstede (2006). Wel wordt er ook deze keer weer 10 minuten geobserveerd in plaats van 5 minuten.

Spreektijd

Door middel van spraak kan men actief en verbaal laten zien dat men deelneemt aan het gesprek. De spreektijd zal bekeken worden aan de hand van het percentage van de gespreksduur dat de persoon spreekt. Er is gekozen van een verdeling van 10% tot 40%, gezien in dit bereik de meeste variatie plaatsvindt.

1. De persoon spreekt minder dan 10% van de totale gespreksduur.
 2. De persoon spreekt 10% tot 20% van de totale gespreksduur.
 3. De persoon spreekt 20% tot 30% van de totale gespreksduur.
 4. De persoon spreekt 30% tot 40% van de totale gespreksduur.
 5. De persoon spreekt minimaal 40% van de totale gespreksduur.
1. Deze schaal is hetzelfde gebleven als bij Gerkema en Kosstede (2006), wel wordt ook nu weer 10 minuten gemeten in plaats van 5 minuten. Na de uitvoering van het huidige onderzoek bleek dat deze schaal niet goed verdeeld is voor de proefleider, omdat deze altijd het grootste gedeelte van de tijd spreekt. Daarom is gekeken of het mogelijk was om de scores van de proefpersoon te gebruiken om te bekijken welk deel van het gesprek de proefleider heeft gesproken. Uiteindelijk bleek dat deze scores niet normaal verdeeld waren en dat het dus niet nuttig was om de scores om te zetten.

Vragen stellen

Een gesprek kan op gang gehouden door middel van vragen. Hiermee kan interesse in de ander getoond worden. Na een vraag wordt een verbale reactie van de gesprekspartner verwacht. Naast vragende zinnen, behoren woorden als ‘toch?’ ook tot de vragen. Hierbij wordt immers ook een antwoord verwacht. Soms stelt de gesprekspartner een vraag, als reactie of ‘backchannel’ op de ander, waarbij hij vervolgens zelf verder praat. Zoals: ‘echt waar? Nou, ik zou...’. Dit wordt niet beschouwd als vraag, aangezien er geen antwoord wordt verwacht.

Vragen stellen wordt beoordeeld met behulp van de volgende vijfpunt-schaal:

1. De persoon stelt gedurende 10 minuten geen vragen aan zijn gesprekspartner.
2. De persoon stelt gedurende 10 minuten 1 vraag aan zijn gesprekspartner.

3. De persoon stelt gedurende 10 minuten 2 vragen aan zijn gesprekspartner.
4. De persoon stelt gedurende 10 minuten 3 vragen aan zijn gesprekspartner.
5. De persoon stelt gedurende 10 minuten minimaal 4 vragen aan zijn gesprekspartner.

Deze schaal is inhoudelijk hetzelfde gebleven. Wel is in het huidige onderzoek 10 minuten van het gesprek geobserveerd in plaats van 5 minuten. Deze variabele is alleen gemeten bij de proefpersoon, omdat de proefleider het gesprek leidde en dus sowieso veel vragen stelde.

Bijlage 3 CDI

Universiteit Utrecht

CDI

Op de volgende bladzijden staat een aantal vakken, met daarin steeds drie zinnen. Lees alle drie de zinnen goed door.

Bij de zin die jij het beste bij jezelf vindt passen, zet je een kruisje. Denk daarbij aan hoe je je de afgelopen weken hebt gevoeld.

Het kan zijn dat het antwoord dat jij het beste bij je vindt passen er niet bij staat, kies dan voor het antwoord dat daar het meeste op lijkt.

Je kunt geen fouten maken; wat jij vindt is goed.

Hier volgen twee voorbeelden.

Voorbeeld 1:

1	☐	Ik vind dat ik in een leuke klas zit
	☐	Ik vind mijn klas niet zo leuk
	☐	Ik vind dat ik in een vervelende klas zit

Als je je klas (meestal) leuk vindt, zet je een kruisje voor de eerste zin, zoals hierboven te zien is.

Voorbeeld 2:

2	☐	Ik vind ijs helemaal niet lekker
	☐	Ik vind ijs niet zo lekker
	☐	Ik vind ijs erg lekker

Als je ijs erg lekker vindt, zet je net als in dit voorbeeld een kruisje voor de derde zin.

1	☐	Ik doe meestal wel wat er van me gevraagd wordt
	☐	Ik doe heel vaak niet wat er van me gevraagd wordt
	☐	Ik doe nooit wat er van me gevraagd wordt

2	☐	Ik heb bijna nooit zin om overdag te slapen
	☐	Ik heb vaak zin om overdag te slapen
	☐	Ik heb de hele dag zin om te slapen

3	☐	Ik denk niet dat het later goed zal gaan met mij
	☐	Ik weet niet zeker of het later goed zal gaan met mij
	☐	Ik denk dat het later wel goed zal gaan met mij

4	☐	Ik doe de meeste dingen wel goed
	☐	Ik doe veel dingen fout
	☐	Ik doe alles fout

5	☐	Ik vind veel dingen leuk om te doen
	☐	Sommige dingen vind ik wel leuk om te doen
	☐	Ik vind helemaal niks leuk om te doen

6	☐	De meeste dagen heb ik eigenlijk geen zin om iets te eten
	☐	Het komt vaak voor dat ik geen zin heb om iets te eten
	☐	Ik heb meestal wel zin in mijn eten

7	☐	Er zijn best veel leeftijdgenoten die mij aardig vinden
	☐	Er zijn niet zo veel leeftijdgenoten die mij aardig vinden
	☐	Er zijn eigenlijk geen leeftijdgenoten die mij aardig vinden

8	☐	Ik denk bijna nooit dat er erge dingen met mij kunnen gebeuren
---	--------------------------	--

	☐	Ik ben bang dat er erge dingen met mij zullen gebeuren
	☐	Ik weet zeker dat er erge dingen met mij zullen gebeuren

9	☐	Ik voel me bijna altijd gezond
	☐	Ik voel me vaak niet gezond
	☐	Ik voel me bijna nooit gezond

10	☐	Ik heb een hekel aan mezelf
	☐	Ik vind mezelf niet zo aardig
	☐	Ik vind mezelf best aardig

11	☐	Ik heb eigenlijk nooit het gevoel dat leeftijdgenoten mij buiten sluiten
	☐	Ik heb vaak het gevoel dat leeftijdgenoten mij buiten sluiten
	☐	Ik heb bijna altijd het gevoel dat leeftijdgenoten mij buiten sluiten

12	☐	Altijd als er iets vervelends gebeurt is het mijn schuld
	☐	Als er iets vervelends gebeurt is het vaak mijn schuld
	☐	Als er iets vervelends gebeurt is het meestal niet mijn schuld

13	☐	Ik kan nooit beslissen wat ik moet doen
	☐	Ik vind het moeilijk om te beslissen wat ik moet doen
	☐	Ik vind het niet zo moeilijk om te beslissen wat ik moet doen

14	☐	Ik heb het idee dat ik wel ergens bij hoor
	☐	Ik heb vaak het idee dat ik nergens bij hoor
	☐	Ik heb altijd het idee dat ik nergens bij hoor

15	☐	Ik kan wel iedere dag huilen
	☐	Ik moet vaak huilen

	☐	Ik hoef niet zo vaak te huilen
--	--------------------------	--------------------------------

16	☐	Ik doe het goed op school
	☐	Ik doe het niet zo goed op school als vroeger
	☐	Ik doe het nu heel slecht op school, ook bij dingen die ik vroeger goed kon

17	☐	Ik heb graag mensen om me heen
	☐	Ik wil niet te vaak bij andere mensen zijn
	☐	Ik ben liever niet bij andere mensen

18	☐	In mijn vrije tijd is er eigenlijk niks wat ik leuk vind om te doen
	☐	In mijn vrije tijd zijn er niet zo veel dingen die ik leuk vind om te doen
	☐	In mijn vrije tijd heb ik een hoop dingen die ik leuk vind om te doen

19	☐	Ik denk eigenlijk nooit: "was ik maar dood"
	☐	Soms wou ik dat ik dood was
	☐	Ik wou dat ik dood was

20	☐	Ik voel me nooit op mijn gemak bij mijn leeftijdgenoten
	☐	Ik voel me vaak ongemakkelijk bij mijn leeftijdgenoten
	☐	Ik voel me bijna nooit ongemakkelijk bij mijn leeftijdgenoten

21	☐	Ik zie er meestal best leuk uit
	☐	Ik ben niet tevreden over mijn uiterlijk
	☐	Ik vind mezelf lelijk

22	☐	Ik moet mezelf de hele tijd dwingen om mijn schoolwerk te doen
	☐	Ik moet mezelf vaak dwingen om mijn schoolwerk te doen
	☐	Ik vind het niet zo'n probleem om schoolwerk te doen

23	☐	Ik heb bijna nooit een grote mond tegen volwassenen
	☐	Ik heb vaak een grote mond tegen volwassenen
	☐	Ik heb bijna altijd een grote mond tegen volwassenen

24	☐	Ik vind het leven de moeite waard
	☐	Af en toe vind ik het leven niet de moeite waard
	☐	Ik vind het leven niet de moeite waard

25	☐	Ik ben niet zo vaak moe
	☐	Ik ben vaak moe
	☐	Ik ben de hele tijd moe

26	☐	Ik gedraag me de hele tijd als een slecht mens
	☐	Ik gedraag me vaak als een slecht mens
	☐	Ik gedraag me bijna nooit als een slecht mens

27	☐	Ik vind het helemaal niet leuk om met leeftijdgenoten om te gaan
	☐	Ik vind het meestal niet zo leuk om met leeftijdgenoten om te gaan
	☐	Ik ga graag om met leeftijdgenoten

28	☐	Ik denk niet zo snel dat ik ernstig ziek ben
	☐	Ik ben bij een pijntje vaak bang dat ik ernstig ziek ben
	☐	Ik ben bij elk pijntje bang dat ik ernstig ziek ben

29	☐	Ik voel me nooit alleen
	☐	Ik voel me vaak alleen
	☐	Ik voel me de hele tijd alleen

30	☐	Ik heb nooit plezier op school
	☐	Ik heb af en toe plezier op school
	☐	Ik heb vaak plezier op school

31	☐	Ik heb vriend(inn)en genoeg
	☐	Ik heb wel vriend(inn)en, maar ik wou dat ik er meer had
	☐	Ik heb helemaal geen vriend(inn)en

32	☐	Ik kan nooit zo goed worden als andere kinderen
	☐	Als ik dat wil, kan ik net zo goed zijn als andere kinderen
	☐	Ik ben net zo goed als andere kinderen

33	☐	Als er iets vervelends is gebeurd, blijf ik daar meestal niet lang over piekeren
	☐	Als er iets vervelends is gebeurd, blijf ik daar vaak lang over piekeren
	☐	Als er iets vervelends is gebeurd, blijf ik daar altijd lang over piekeren

34	☐	Er is niemand die echt van me houdt
	☐	Ik vraag me af of er iemand is die echt van mij houdt
	☐	Ik weet zeker dat er iemand is die echt van mij houdt

35	☐	Ik voel me af en toe verdrietig
	☐	Ik voel me vaak verdrietig
	☐	Ik voel me de hele tijd verdrietig

36	☐	Ik denk altijd dat leeftijdgenoten mij eigenlijk maar stom vinden
	☐	Ik denk vaak dat leeftijdgenoten mij eigenlijk maar stom vinden
	☐	Ik denk niet zo gauw dat leeftijdgenoten mij stom vinden

37	☐	Ik heb meestal geen problemen met anderen
	☐	Ik heb vaak ruzie met anderen
	☐	Ik heb de hele tijd ruzie met anderen

38	☐	Ik ben bijna nergens goed in
	☐	Er is niet zo veel waar ik goed in ben
	☐	Er zijn dingen waar ik goed in ben

39	☐	Als ik mijn schoolwerk goed wil doen, lukt me dat meestal wel
	☐	Ik wil mijn schoolwerk wel graag goed doen, maar dat lukt me vaak niet
	☐	Ik wil mijn schoolwerk wel graag goed doen, maar dat lukt me bijna nooit

40	☐	Ik slaap elke nacht slecht
	☐	Ik slaap 's nachts vaak slecht
	☐	Ik slaap meestal wel goed

41	☐	Er zit me de hele tijd van alles dwars
	☐	Er zit me vaak iets dwars
	☐	Er zit me bijna nooit iets dwars

42	☐	Ik ben meestal wel gelukkig
	☐	Ik ben vaak niet gelukkig
	☐	Ik ben eigenlijk nooit gelukkig

Bijlage 4 Achtergrondvragenlijst

Achtergrondgegevens

Datum:.....

1. Wat is je geboortedatum?

2. Wat is je geboorteland?

3. Op welk type school zit je en in welke klas?
.....

4. **Sekse** (aankruisen wat van toepassing is)

jongen meisje

5. Hoeveel broers en zussen heb je en hoe oud zijn die?

Zus(sen).....leeftijd(en).....
.....

Broer(s)

leeftijd(en).....

6. Woon je bij je beide ouders?

ja

nee;

Bij wie woon je dan? Zet een kruisje bij de personen waar je woont. (meerdere kruisjes zijn mogelijk)

vader

moeder

stiefvader (niet noodzakelijk getrouwd)

stiefmoeder

anders, namelijk

.....
Eventuele uitleg

7. Wat is het geboorteland van je ouder(s)?

Vader

.....
...

Moeder

.....
Stiefvader (indien van toepassing)

.....

Stiefmoeder (indien van toepassing)

.....

Andere verzorger (indien van toepassing).....

8. Wat is het hoogste opleidingsniveau van je ouders?

Kies uit de onderstaande nummers.

1=universiteit 2= HBO 3= MBO 4=VWO 5= HAVO/HBS 6= MAVO/MULO 7= LBO 8=anders, namelijk.....
(als je het echt niet weet, mag je ook het beroep opschrijven)

Vader

Moeder

Stiefvader (indien van toepassing)

Stiefmoeder (indien van toepassing)

Andere verzorger (indien van toepassing)

9. Heb je zelf wel eens in het buitenland gewoond?

nee ja, namelijk in (land)

.....

vanaf (leeftijd)jaar tot en met (leeftijd)jaar.

10. In de volgende vragen willen we graag weten of er iets heel naars gebeurd is met jou, je familie of vrienden, wat nare gevolgen voor jou heeft gehad.

a. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij één van je ouders of broers/zussen?

nee ja, namelijk (wat?)

.....

(bij wie?).....toen ikjaar oud was.

b. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij verdere familieleden?

nee ja, namelijk (wat?)

.....

(bij wie?).....toen ikjaar oud was.

c. Heb je andere ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt?

(denk bijvoorbeeld aan echtscheiding, immigratie, iets heel naars met vrienden)

nee ja, namelijk (wat?)

.....
(bij wie?).....toen ikjaar
oud was.

d. Als je wat ergs hebt meegemaakt, hoe erg was je hierdoor geraakt?

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

11. Ben je zelf wel eens ernstig ziek geweest?

nee ja, ik had namelijk (wat)?

.....
.....toen ikjaar
oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

13. Ben jij of één van je naaste familieleden wel eens onder behandeling geweest van een psycholoog of psychiater (of huisarts) in verband met psychische klachten?

nee ja, namelijk (wat?)

.....
(bij wie?).....toen ikjaar
oud was.

Achtergrondgegevens 2

Datum:.....

1. Wat is je geboortedatum?

2. Op welke soort school zit je en in welke klas?

.....

3. Wat is je religieuze achtergrond?

- niet-religieus
- joods
- hindoestaans
- katholiek
- islamitisch
- protestant
- anders,

nl.....

- wil ik niet vertellen

4. Is er sinds de vorige enquête iets veranderd in je woonsituatie?

- nee
- ja; Bij wie woon je nu? Zet een kruisje bij de personen waar je woont. (meerdere kruisjes zijn mogelijk)
 - vader
 - moeder
 - stiefvader (niet noodzakelijk getrouwd)
 - stiefmoeder
 - anders, namelijk

.....

Eventuele uitleg

.....

5. Rook je wiet/cannabis oftewel blow je?

- nee
- ja, namelijk (hoe vaak)?
 - 1x per jaar
 - 1x per maand
 - 1x per week
 - meer dan 1x per week

6. De volgende vragen gaan over nare dingen die sinds de vorige enquête gebeurd kunnen zijn met jou, je familie of vrienden, wat nare gevolgen voor jou heeft gehad

a. Is er **sinds de vorige enquête** sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij één van je ouders of broers/zussen?

- nee ja, namelijk (wat?)

.....is
gebeurd (bij
wie?).....

b. Is er **sinds de vorige enquête** sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij verdere familieleden?

- nee ja, namelijk (wat?)

..... is
gebeurd (bij
wie?).....

c. Heb je **sinds de vorige enquête** andere ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt? (denk bijvoorbeeld aan echtscheiding, immigratie, iets heel naars met vrienden)

- nee ja, namelijk (wat?)

.....is
gebeurd (bij
wie?).....

d. (Als je iets heb ingevuld bij a, b, en/of c) Hoe erg was je hierdoor geraakt?

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
 nogal door geraakt
 heel erg door geraakt

7. Ben je sinds de vorige enquête zelf ernstig ziek (geweest)?

- nee ja, ik had namelijk (wat)?

.....

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
 nogal door geraakt
 heel erg door geraakt

8. Ben jij of één van je naaste familieleden sinds de vorige enquête onder behandeling geweest van een psycholoog of psychiater (of huisarts) in verband met psychische klachten?

- nee ja, namelijk
(waarvoor?.....
(bij
wie?).....

Achtergrondgegevens 3

Datum:.....

1. Wat is je geboortedatum?

2. In welke klas zit je?

4. Is er sinds de vorige enquête iets veranderd in je woonsituatie?

- nee ja; Bij wie woon je nu? Zet een kruisje bij de personen waar je woont. (meerdere kruisjes zijn mogelijk)
- vader
 - moeder
 - stiefvader (niet noodzakelijk getrouwd)
 - stiefmoeder
 - anders, namelijk

.....

Eventuele uitleg

.....

5. Heb je sinds de vorige enquête wiet/cannabis/marihuana gerookt?

- nee ja, namelijk (hoe vaak)?
- 1x
 - 5x
 - 10 x
 - meer dan 10 x

6. Heb je als pasgeboren baby in de couveuse gelegen?

- nee ja, omdat ik te vroeg geboren was

ja, omdat

.....

7. De volgende vragen gaan over nare dingen die sinds de vorige enquête gebeurd kunnen zijn met jou, je familie of vrienden, wat nare gevolgen voor jou heeft gehad

a. Is er **sinds de vorige enquête** sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij één van je ouders of broers/zussen?

nee ja, namelijk (wat?)

.....is

gebeurd (bij

wie?).....

b. Is er **sinds de vorige enquête** sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij verdere familieleden?

nee ja, namelijk (wat?)

..... is

gebeurd (bij

wie?).....

c. Heb je **sinds de vorige enquête** andere ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt? (denk bijvoorbeeld aan echtscheiding, immigratie, iets heel naars met vrienden)

nee ja, namelijk (wat?)

.....is

gebeurd (bij

wie?).....

d. (Als je iets heb ingevuld bij a, b, en/of c) Hoe erg was je hierdoor geraakt?

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

een beetje door geraakt

nogal door geraakt

heel erg door geraakt

8. Ben je sinds de vorige enquête zelf ernstig ziek (geweest)?

nee ja, ik had namelijk (wat)?

.....

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

een beetje door geraakt

Vader

.....

...

Moeder

.....

Stiefvader (*indien van toepassing*)

.....

Stiefmoeder (*indien van toepassing*)

.....

Andere verzorger (*indien van toepassing*).....

7. Wat is het hoogste opleidingsniveau van je ouders?

1=universiteit 2= HBO 3= MBO 4=VWO 5= HAVO/HBS 6= MAVO/MULO 7= LBO 8=anders, namelijk.....

(als je het echt niet weet, mag je ook het beroep opschrijven)

Kies uit de bovenstaande nummers.

Vader.....

Moeder

Stiefvader (*indien van toepassing*)

Stiefmoeder (*indien van toepassing*)

Andere verzorger (*indien van toepassing*)

8. Heb je zelf wel eens in het buitenland gewoond?

nee ja, namelijk in (*land*)

.....

vanaf (*leeftijd*)jaar tot en met (*leeftijd*)
.....jaar.

9. Gebruik je wiet/cannabis/marihuana/xtc?

nee ja, namelijk (*hoe vaak*)?

bijna nooit (minder dan 3 keer per jaar)

soms (niet iedere maand, wel meerdere keren per

jaar)

regelmatig (minder dan 1x per week, wel

iedere maand)

vaak (1x per week of vaker)

10. Heb je wel eens serieuze problemen gehad met je schoolwerk, waardoor je (bijna) bent blijven zitten?

- nee ja, namelijk (wat?)

.....

toen ik in de klas zat.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
 nogal door geraakt
 heel erg door geraakt

11. Iedereen heeft wel eens te maken met omstandigheden thuis of in de directe sociale omgeving (vrienden, familie, klasgenoten enz.) waar je het moeilijk mee hebt.

Heb jij te maken gehad met omstandigheden waar je het moeilijk mee had/hebt?

- nee ja, namelijk (waar had/hebt je het moeilijk mee?)

.....
..... toen ikjaar oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
 nogal door geraakt
 heel erg door geraakt

12. Heb je wel eens liefdesverdriet gehad?

- nee ja, namelijk toen

.....

Ik wasjaar.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
 nogal door geraakt
 heel erg door geraakt

13. De volgende vragen gaan over nare dingen die in je leven gebeurd kunnen zijn met jou, je familie of vrienden, wat je zelf vervelend hebt gevonden

a. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden bij één van je ouders of broers/zussen?

- nee ja, namelijk (wat?)

.....(bij wie?).....toen ikjaar oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

b. Is er sprake (geweest) van een ernstige ziekte of overlijden **bij verdere familieleden?**

nee ja, namelijk (wat?)

(bij wie?).....toen ikjaar

oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

c. Heb je andere ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt?

(denk bijvoorbeeld aan iets heel naars op school, echtscheiding, immigratie, iets heel naars met vrienden)

nee ja, namelijk (wat is er

gebeurd?.....

(bij wie?).....toen ik

.....jaar oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

14. Ben je zelf ernstig ziek (geweest)?

nee ja, ik had namelijk (welke ziekte)?.....

.....toen ikjaar oud was.

Ik was hier (aankruisen wat van toepassing is):

- een beetje door geraakt
- nogal door geraakt
- heel erg door geraakt

15. Ben jij of één van je naaste familieleden onder behandeling geweest van een psycholoog of psychiater (of huisarts) in verband met psychische klachten?

nee ja, namelijk (waarvoor?.....

oud was. (bij wie?).....toen ikjaar

Bijlage 5: Output negatief gedrag adolescent

Univariate Analysis of Variance

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
vrouw of	.00	vrouw	31
man	1.00	man	27
wel of geen	.00	depressief	27
depressie	1.00	niet-depressief	31

Descriptive Statistics

Dependent Variable: squareroot

vrouw of man	wel of geen depressie	Mean	Std. Deviation	N
vrouw	depressief	2.9737	.55764	15
	niet-depressief	2.7808	.38935	16
	Total	2.8742	.48012	31
man	depressief	3.2798	.59630	12
	niet-depressief	2.7407	.40812	15
	Total	2.9803	.56095	27
Total	depressief	3.1098	.58472	27
	niet-depressief	2.7614	.39235	31
	Total	2.9236	.51741	58

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: squareroot

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	2.390 ^a	4	.598	2.461	.056
Intercept	5.812	1	5.812	23.935	.000
leeftijd	.002	1	.002	.006	.937
sekse	.230	1	.230	.948	.335
depressiejanee	1.919	1	1.919	7.904	.007
sekse * depressiejanee	.410	1	.410	1.689	.199
Error	12.869	53	.243		
Total	511.000	58			
Corrected Total	15.259	57			

a. R Squared = .157 (Adjusted R Squared = .093)

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
vrouw of man	.00	vrouw	16
	1.00	man	15
wel of geen depressie	1.00	niet-depressief	31

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: squareroot

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	.317(a)	2	.159	1.032	.369
Intercept	1.385	1	1.385	9.018	.006
leeftijd	.305	1	.305	1.983	.170
sekse	.005	1	.005	.031	.861
depressiejanee	.000	0	.	.	.
sekse * depressiejanee	.000	0	.	.	.
Error	4.301	28	.154		
Total	241.000	31			
Corrected Total	4.618	30			

a. R Squared = .069 (Adjusted R Squared = .002)

Correlations

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
squareroot	3.1098	.58472	27
score CDI1	18.9815	8.25610	27

Correlations

		squareroot	score CDI1
squareroot	Pearson Correlation	1	-.224
	Sig. (1-tailed)		.131
	N	27	27
score CDI1	Pearson Correlation	-.224	1
	Sig. (1-tailed)	.131	
	N	27	27

Bijlage 6: Output affectieve betrokkenheid adolescent

Univariate Analysis of Variance

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
vrouw of	.00	vrouw	25
man	1.00	man	26
wel of geen	.00	depressief	23
depressie	1.00	niet-depressief	28

Descriptive Statistics

Dependent Variable: affectieve betrokkenheid totaal

vrouw of man	wel of geen depressie	Mean	Std. Deviation	N
vrouw	depressief	19.5000	3.89639	12
	niet-depressief	21.2308	2.48843	13
	Total	20.4000	3.29140	25
man	depressief	17.2727	4.54072	11
	niet-depressief	19.8000	3.58967	15
	Total	18.7308	4.13335	26
Total	depressief	18.4348	4.27281	23
	niet-depressief	20.4643	3.15621	28
	Total	19.5490	3.80165	51

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: affectieve betrokkenheid totaal

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	112.519 ^a	4	28.130	2.121	.093
Intercept	329.059	1	329.059	24.810	.000
leeftijd	17.781	1	17.781	1.341	.253
seks	49.398	1	49.398	3.724	.060
depressie	64.400	1	64.400	4.856	.033
seks * depressie	2.930	1	2.930	.221	.641
Error	610.108	46	13.263		
Total	20213.000	51			
Corrected Total	722.627	50			

a. R Squared = .156 (Adjusted R Squared = .082)

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
vrouw of man	.00	vrouw	13
	1.00	man	15
wel of geen depressie	1.00	niet-depressief	28

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: affectieve betrokkenheid totaal

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	40.926(a)	2	20.463	2.243	.127
Intercept	314.088	1	314.088	34.434	.000
leeftijd	26.669	1	26.669	2.924	.100
sekse	16.755	1	16.755	1.837	.187
depressiejanee	.000	0	.	.	.
sekse * depressiejanee	.000	0	.	.	.
Error	228.038	25	9.122		
Total	11995.000	28			
Corrected Total	268.964	27			

a. R Squared = .152 (Adjusted R Squared = .084)

Correlations

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
score CDI1	18.9815	8.25610	27
affectieve betrokkenheid totaal	18.4348	4.27281	23

Correlations

		score CDI1	affectieve betrokkenheid totaal
score CDI1	Pearson Correlation	1	-.378*
	Sig. (1-tailed)		.038
	N	27	23
affectieve betrokkenheid totaal	Pearson Correlation	-.378*	1
	Sig. (1-tailed)	.038	
	N	23	23

*. Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

Bijlage 7: Output negatief gedrag gesprekspartner

Univariate Analysis of Variance

Between-Subjects Factors

	Value	Label	N
vrouw of man	.00	vrouw	31
	1.00	man	27
wel of geen depressie	.00	depressief	27
	1.00	niet-depressief	31

Descriptive Statistics

Dependent Variable: squareroot

vrouw of man	wel of geen depressie	Mean	Std. Deviation	N
vrouw	depressief	2.2238	.24196	15
	niet-depressief	2.2117	.22071	16
	Total	2.2176	.22741	31
man	depressief	2.3003	.36994	12
	niet-depressief	2.1202	.20167	15
	Total	2.2002	.29684	27
Total	depressief	2.2578	.30154	27
	niet-depressief	2.1675	.21330	31
	Total	2.2095	.25978	58

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: squareroot

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	.309 ^a	4	.077	1.156	.341
Intercept	2.221	1	2.221	33.276	.000
leeftijd	.087	1	.087	1.306	.258
sekse	.002	1	.002	.027	.871
depressiejanee	.134	1	.134	2.002	.163
sekse * depressiejanee	.131	1	.131	1.956	.168
Error	3.538	53	.067		
Total	287.000	58			
Corrected Total	3.847	57			

a. R Squared = .080 (Adjusted R Squared = .011)

Correlations

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
squareroot	2.2578	.30154	27
score CDI1	18.9815	8.25610	27

Correlations

		squareroot	score CDI1
squareroot	Pearson Correlation	1	.097
	Sig. (1-tailed)		.315
	N	27	27
score CDI1	Pearson Correlation	.097	1
	Sig. (1-tailed)	.315	
	N	27	27

Bijlage 8: Output affectieve betrokkenheid gesprekspartner

Univariate Analysis of Variance

Between-Subjects Factors

	Value	Label	N
vrouw of man	.00	vrouw	25
	1.00	man	26
wel of geen depressie	.00	depressief	23
	1.00	niet-depressief	28

Descriptive Statistics

Dependent Variable: affectieve betrokkenheid totaal

vrouw of man	wel of geen depressie	Mean	Std. Deviation	N
vrouw	depressief	12.1667	2.28963	12
	niet-depressief	12.1538	1.77229	13
	Total	12.1600	1.99332	25
man	depressief	10.8182	1.77866	11
	niet-depressief	12.4667	1.30201	15
	Total	11.7692	1.70429	26
Total	depressief	11.5217	2.12922	23
	niet-depressief	12.3214	1.51666	28
	Total	11.9608	1.84348	51

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: affectieve betrokkenheid totaal

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	19.211 ^a	4	4.803	1.466	.228
Intercept	75.111	1	75.111	22.925	.000
leeftijd	.018	1	.018	.006	.941
seks	3.376	1	3.376	1.030	.315
depressie	8.382	1	8.382	2.558	.117
seks * depressie	8.696	1	8.696	2.654	.110
Error	150.710	46	3.276		
Total	7466.000	51			
Corrected Total	169.922	50			

a. R Squared = .113 (Adjusted R Squared = .036)

Correlations

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
score CDI1	18.9815	8.25610	27
affectieve betrokkenheid totaal	11.5217	2.12922	23

Correlations

		score CDI1	affectieve betrokkenheid totaal
score CDI1	Pearson Correlation	1	.254
	Sig. (1-tailed)		.121
	N	27	23
affectieve betrokkenheid totaal	Pearson Correlation	.254	1
	Sig. (1-tailed)	.121	
	N	23	23